

Эхэ найхан нутагаа эд хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной
декабрийн 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1995
ОКТАБРЬ
13
Намарайдундахүхэгшэн
тахя
һарын 20
ПЯТНИЦА
гарагай 6
№194 (19287)
Газетын сэн
хэлсээтэ.

Советскэ районой захиргаанда

ҮБЭЛДЭ, НУНГАЛТАДА БЭЛДЭЛГЭ

Советскэ районой предприятинуудай, эмхи агаануудай, эмхинүүдэй бүхы үйлэрлэгшэдые районой захиргаан зарлан шуудла, ажабайдалайнгаа шухала асуудалуудта зориулагдаһан суглаа эрхэб. Тиихэдэ ержэ байгаа үбэлэй талаар тон найнаар бэлдэхэ, нэн түрүүн бүхы асуудалта дулаа үгэхэ талаар юунэй эрхэбэй байһан тухай эрилтэ ехэтэй эрдөөн болобо.

Энэ талаар горитой дутуу дунданууд бии тэмдэглэгдэб. Нэн түрүүн мүнөө өдөр дулаа абаагүй, дулаасуулгынгаа үйлэрлэгшэдые захибариллаагүй эмхи агаанууд бии байна. Гадна дулаа абахынгаа үйлэрлэгшэдые нёдондонһоо хойшо хээгүй үйлэрлэгшэдые угаа олон. Тиимэһээ аха аргаяа эрхэбэй, үрлээ түлээ, дулаа үгэгшэдэй ажал хангайл гэхэн уриа эдэлээ. Теэд үрлээ хин хооһонг уриа болоод үнгэршөө хаш

Хуульда бэлдэлгын асуудалууд баһал олошоржо гээд тэмдэглэгдэб. Мүнөө үедэ хууль хуулиин комисси бии болгодоод, ажабайдал багшанарай институтай профессор Басев түрүүлэгшээрнэ хуульда юм үйлэрлэгшэдые эрхэбэй, үрлээ түлээ, дулаа үгэгшэдэй ажал хангайл гэхэн уриа эдэлээ. Теэд үрлээ хин хооһонг уриа болоод үнгэршөө хаш

мүнөө хурсаар табигдана. Пенсийн түлбэри удааруулагдана, харууһагүй үхибүүд олошорно.Һая үнгэргэгдэһэн рейдын үедэ 110 гаран үхибүүн колхозой дэлгүүр дээрһээ милицийн таһагуудта асарагдаа, үшөө хэдэн арбаад элдэб наһанай хүүгэд эдихэ юмэ бэдэржэ, городой бог шоройн, элдэб үлэгдэлүүдэй хаягдадаг газарта шэншэлжэ ябаһанаа олодо. Тиимэһээ байгша оной ноябрийн 10-да үнгэргэгдэхэ "Хүүгэдтэ туһалай!" гэхэн уриа доро эмхидхэгдэхэ телемарафондо бултадаа хабаада, шадаха зэргээрээ нэмэриэ оруулаа гээд районой хүтэлбэрлэгшэдые уриалба.

Гэмтэ ябадалнуудыг гаргалга район соомнай улам олошоржо байгаа юм ха. 1994 оной турша соо бүхы дээрээ 2 мянгаад гэмтэ ябадал гаргагдаһан хаа, 1995 оной юһэн нара соо 2402 гэмтэ ябадал үзэгдэб. Тиихэдэ илангаяа олоор хулгай хэгдэдэг болоод байна. Тиимэһээ Советскэ районой милицийн таһагай албан зургаанһаа гадуур харуулай отделениин начальник В. А. Сафировай үгэ абаһаниннь ойлгосотой болоно. Эндэ хэдэн тоо дурдамаар. Юуб гэхэдэ, энэ албанай хүдэлмэрилэгшэдэй харууһан доро эмхи зургаанда гү, али предприятиа табихада, нэгэ часай түлөө 8-һаа 12 мянган хүртээр мүнгэ түлэхэ байна. Иймэ аргатайшуул хэр олон хаб?

Гадна түймэрнүүдэй олошорһониннь, илангаяа зорюута шатааха, гал аһааха

ябадалнуудай олон болоһониннь ханаа ехээр зобооно. 1994 ондо бүхы дээрээ 157 түймэр болоһон хаа, байгша оной үнгэрһэн хутасаа соо 162 нимэ аюул тохёолдоод байна. Тиимэһээ сугларһан хүтэлбэрлэгшэдэй урда шанга эрилтэнүүд табигдажа, түймэрһөө нэргылхэ талаар хүдэлмэрийн хэр зэргээр ябуулагдажа байһанай түлөө онсо харюусалгатай байһаниннь дахинаа хануулагдаба.

Суглаанай түгэхэхэ багаар хоёр сонсохол хэгдэб. Тиихэдэ байгша оной октябрийн 14-дэ үнгэргэгдэхэ субботник эмхи гуримтайгаар эмхидхэжэ, нислэл хотынгоо түбье ариг сээр болгожо, үблөө утгата хэрэгтэй гээд зүблэ заагдаһан байна. Тиихэдэ бог шоройгоо шэрэжэ гаргах транспорт өөһдөө олгты гэхэн эрилтэ табигдаба. Юуб гэхэдэ, нэгэ машина бог шорой гаргаһанай, абаашажа буулаһанай түлөө аяар 720 мянган түхэриг түлэхэ баатай болохо юм хаш. Баһал орёо асуудал болоһоно бэшэ гү?

Гадна байгша оной октябрийн 30-да политическэ хардалга хамалганда орошодой эмхиин суглаан зарлагдаһан гээд сонсоһогдобо.

Районой захиргаанай гулваагай орлоһонор Ю. В. Вершинин, Г. Д. Галсанова гэгшэд суглаа хүтэлэн ябуулба, үгэ хэлэб.

Энээгээр суглаан дүүрээ

Манай корр.

ЕЛЕНА ЦЫДЫПОВА - РОССИИ ЭРХИМ БАГША

Сентябрийн 27-һоо октябрийн 5 болотор Москва хотодо "Россия багша-95" гэхэн конкурс үнгэрөө. Манай Буряад Республикаһаа Улаан-Үдэ хотын 3-дахи лингвистическэ гимназийн ород хэлнэй болон литературын багша Елена Сергеевна Цыдыпова, Онохойн дунда хургуулийн багша Наталья Николаевна Севрюкова тус конкурсдо хабаадалсаа.

Россия 80 багша сугларжа, олон жэшээтэ хэшээлнүүдые үнгэргөө, дүй дүршэлөөрөө хубаалдаа.

Москвагай 46-дахи дунда хургуулийн 10-дахи класста Елена Сергеевна Цыдыпова Валерий Яковлевич Брюсовтэ зориулан литературын хэшээл үнгэргэжэ, үндэр сэгилтэдэ хүртөө. 10-дахи класста судалагдаха ород хэлнэй стилистикээр болон хэлэ хүгжөөлгөөр авторска программа зохиһон байна. Тус программаарнэ Россия Эрдем сугларһан багшанар ехэ һонирхоо. "Русская словестность" гэхэн журналда Елена Сергеевна Цыдыповагай бэлдэһэн хэшээл хэблэгдэхэ. Мүн лэ Россия багшанарай мэргэжэл дээшлүүлгын институт (РИПКРО) жэшээтэ хэшээлнүүдээрнэ ном хэблэхээр хараална.

Буряад Республикын түдөөлэгшэ Елена Сергеевна Цыдыповада "Жэлэй багша" гэхэн правительствын тогтоһон тусхай энгэрэй тэмдэг зүүлэгдээ, баярай грамота барюулагдаһан байна. Конкурсын үедэ республикын эрхим багша Россия радиогой, телевидениин, "Пионерская правда", "Учительская газета" һонинуудай журналистнуудай асуудалуудта харюусаа. "Учительская газетын" тусхай хабсаргалта соо Елена Сергеевнагай дүй дүршэл олондо мэдээсгдэхэ юм.

Россия Эрдем хуралсалай министрствын ахамад мэргэжэлтэ Татьяна Александровна Калганова Елена Сергеевна Цыдыповада ород хэлэ ба литературын шэнэ учебник зохиёолгодо хабаадалсаһые дурадхаа. "Буряад үнэн" газетын редакци республикынгаа нэрэ хүндые эрхимээр түдөөлжэ ерэхэн Елена Сергеевна Цыдыповое үнэн зүрхэнһөө халуунаар амаршалаад, ажалдань амжалта хүсэнэ.

Е. ЦЫБЕНОВА.

Ургаса хуряалга - 95

САГ СООНЬ ДҮҮРГЭЭБДИ

Байгша оной сагай уларидда, манай болон бусад агаануудай ургасадаһые ехэ үндэһэн манда үгы даа. Манай наһанай соомнай зундаа урга борооһые бараг ороо, ургаса үедэмнай сагай уларил байһан байна.

Нүгөө талаараа ажахын механизаторнууд эдэ бүхы зохид болонжыкышье хүсэд үлэгшэ шадаа гэхээр.

Октябрийн 10-да бүхы дүрбэн хуряалгын таряанайнгаа хуу хуряажа дүүргээд урга таряагдан 3300 гектар ороһото ургамалуудай үлэгшэ түлээ хүдэлмэрийн 24-дүрэй туршада хуряагдажа Хапта дээрээ 63 мянга центнер шэнэ ороһон дүрэй дээрэмнай ороод байна. Урга бүрлөө дунда зэргээр 19 центнер тухай ургаса хуряагдаа. Нэгэдэхи отделенидэ (Г. Г. Плисовский) урга бүрлөө 20,5 центнер таряа мүнөө.

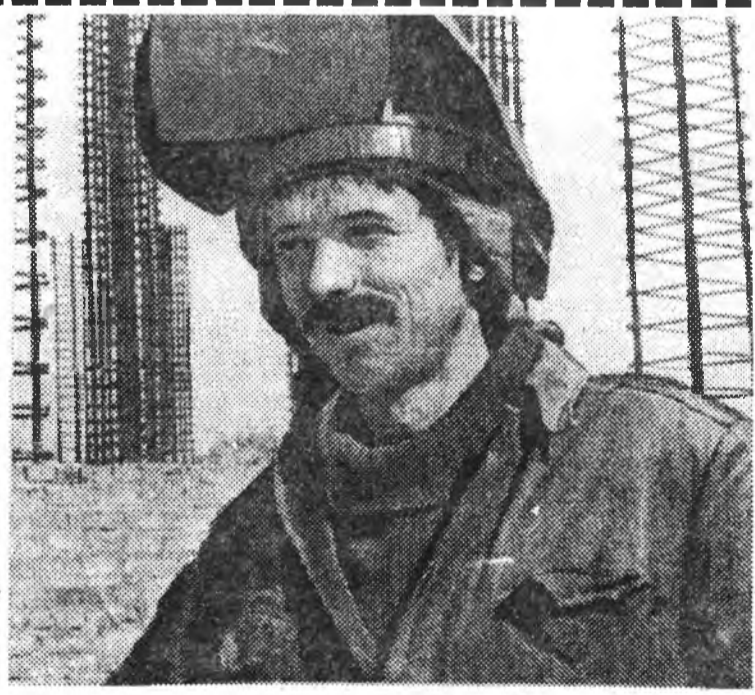
Тимлюйин отделенидэ (Архилэгшэнь А. Сажолин) гектарай 19,8 центнер таряа хуряагаа. Ургамалын үрүүлгын үдэрһөө манайн хүдэлгэдөө. Тэдэнэй үрүүлгын энэ жэлдэ олохон манайн түхэригөөр абтаһан үлэгшэ комбайнуудтай. Эдэ техника булта эбдэрээ, үлэгшэ ябаа гэхын аргагүй. Манайн ядаа, техника. Хуушан манайн үлэгшэ баһал хаа-яа

һаатаха, ойро зуура зогсохо ушар үсөөн бэшэ байгаа.

Гэбэшье бүхы дээрээ механизаторнууднай агрегадуудаа яһала арга боломжын зэргээр, бүтээсэтэйгээр хүдэлгөө гэжэ тэмдэглэхээр. Илангаяа үннэй комбайнернууд Матвей Шохоев, Алексей Истомин, "Дон-1500" түхэлэй комбайниие жолоодогшо Михаил Чигиринов гэгшэд тус тустаа горитой таряа сохёо. Даб дээрэ комбайнернуудай ажалай эсэсэй дүнгүүд согсологдоогүй байна. Урид тогтоогдоһоной ёһоор, эгээл ехэ таряа сохихон гү, али ехэ газарай ургаса хадаһан түрүүлгын гурбан комбайнернуудта (эзэлһэн хуурийн зэргээр) холодильник, хубсаһа угааха машина шан үгтэхэ юм. Тэрэнэйн саада тэе бараг үрэ дүн туйлаһан комбайнернууд, туһалагшада, таряа зөөһэн автомашинын жолоошод, трактористнууд баһал элдэб шангуудта хүртэхэ байна. Эдэ бүгэдэдэ арбаад миллион түхэриг мүнгэн таһалагдаха зэргэтэй.

Энэ жэлдэ хартаабхана баһал эртэ хуряажа абаа һэмди. Бүхыдөө 85 гектар дээрһээ 7300 центнер ургаса абтаа. Тэрэнэйнгээ ехэнхиие хойто жэлэй үрлэндэ илгаад, бэшыень худалдаабди. Үшөө 2500 центнер овоц абтанхай.

Н. ШОЛЕН,
Кабанскын аймагай Байгалай
ОПХ-гай директор.

Дэбдэ мэргэжэлтэй электро-хабаргагша Николай Михайлович Чубаров "Жилгражданстрой" трестын акционернэ бүлгэмэй барилга хабсаралгын 3-дахи управленидэ хорин жэл хүдэлжэ ябана. Тэрэ урин зөөлөн харасатай, аали номгон абари зантай, олон үтгүгэй, ажал хэхэдэ түргэн, аргагүй нягта хүн юм.
Октябрскэ районодо оршодог В. Терешковагай нэрэмжэтэ гудамжаар 92 байратай зургаан дахьартай байрын томо комплексын барилга дээрэ Н. М. Чубаров мүнөө хүдэлжэ байна.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Н. М. Чубаров.

С. Баддеевай фото.

Декабрийн 17-до хунгалтын үдэр АЙЛШАД ЕРЭХЭЭР ХҮЛЭЭГДЭНЭ

Россия Гүрэнэй Дүүмын депутат, "Общее дело" гэжэ хунгуулийн нэгэдэлэй хүтэлбэрлэгшэ Ирина Хакамада Улаан-Үдэ эрбэб. Тэрэ Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмэдэ байгша оной декабрь нарада болохоёо байһан хунгалтатай дашарамдуулан, Сибириин область, хизаар болон республикануудаар ябажа, нэгэдэлэйнгээ хунгалтатай холбоотой асуудалуудыг тайлбарилха зорилготойгоор ябана.И. Хакамада Улаан-Үдэдэ нэгэ үдэр байхаар хараална. Тиихэдэ Гүрэнэй Дүүмын депутатууд-аграрнигуудай бүлэгэлэй хүтэлбэрлэгшэ Михаил

Лапшин ерэхэ субботын үдэр Буряад орондо ерээд, гурбан үдэр соо байха юм.Тэрэ республикын хүтэлбэрлэгшэдтэй, Арадай Хуралай депутатуудтай уулзаха, пресс-конференци үнгэргэхэ, республикын телевиденээр үгэ хэлэхэ байна. М. Лапшин Кабанскын, Мухар-Шэбэрэй аймагуудта ошожо, хүдөөгэй хүн зонтой уулзаха юм.Тэрэ октябрийн 16-да Улаан-Үдэдэ болохо хүдөөгэй ажалшадай суглаан дээрэ үгэ хэлэхээр хараална.

В.БАДМАЕВ.

УНЖАГАЙРЖА БОЛОХО АЮУЛ БИИ

РЕСПУБЛИКЫН АЖАХЫНУУДА ТАРЯНАЙ ХЭР ХУРЯАГДАЖА БАЙХАН ТУХАЙ 1995 оной октябриин 9-нэй мэдээн

Аймагууд	хуряагдаха тарьян (гектараар)	хуряагдаад байганиинь (гектараар)	сохигдоһон ороһон (центнерээр)
Баргажанай	9730	4889	61228
Бэшүүрэй	37136	27876	236375
Зэдын	40097	27409	301084
Загарайн	11590	8002	69961
Захааминай	4932	3864	46353
Яруунын	18256	11697	162775
Ивалгын	7822	3911	32844
Кабанскын	19095	15815	247614
Хэжэнгын	15054	5690	55070
Хурамхаанай	13240	11123	74853
Хяагтын	27955	16641	145341
Мухар-Шэбэрэй	46389	27424	302608
Прибайкалийн	4408	3636	42609
Сэлэнгын	17813	9291	71135
Тарбагатайн	18201	11923	131588
Түнхэнэй	12911	5564	56834
Хориин	17265	10434	112854
Республика бүхыдөө	322244	205209	213568
			тонно

Үдэр хоногой үнгэрхэ бүри огторгойн үнгэ шарай хубилжа, оройн намарай шэнжэ улам элээр үзэгдэнэ. Үндэр хада уулын оройгоор эртын саһан сайжа харагдадаг болоо. Иигээд гэнгэ буруулан хүйтэн боложо, пойтог саһа, бороотой шэдэлжэ эхилхэншье холо бэшэ.

Тиимэһээ илангаяа тарьянайгаа ургасын үшөөл нилээд ехлэ хуряаж үрдэггүй байһан ажыхынуудта энэмнай шагшахан һануулга болоно. Мүнөө Буряад

Республикын Статистикын гүрэнэй комитодэй агропромышленна таһагта согсологдоһон тоо мэдээн дээрэнһээ харахада, байгша оной октябриин 9-нэй мэдээгээр бүхыдөө хуряагдаха ёһотой 322,2 мянган гектар тарьянай 211926 гектарын харагдаад тэрэнһээ 205269 гектарай ургаса хуряагдажа абтаад байна. Хамта 213,568 тонно ороһон сохигдобо. Ондогоор хэлбэл, үшөө 120 шахуу мянган гектар тарьян ойроо хүртөөгүй

Ургаса хуряалга-95

һууһаар. Энэ жэлдэ дилэнхи аймагуудта, нёдондонойхитой жэшэхэдэ, тарья хадалга, хуряалгын яһала урагшатай ябуулагдажа байбашье хаань, энээгээр һанаагаа амарха үшөөл эртэ ааб даа.

Хараадшье үзэе. Республика соогоо эгээл ехэ газарта тарья хуряаха ёһотой Зэдын, Мухар-Шэбэрэй, Бэшүүрэй, Хяагтын аймагуудта тэрэнһын 60-65 процентинь лэ хадагдаад, үшөө ехэхэн ургас хүлһөө буулгадаагүй, мүн горитой газарта сохигдоогүй баалууд баһал хэбтэнэ. Жэшээлхэдэ, Мухар-Шэбэрэй аймагай ажыхынууд бүхыдэнь 46,389 гектар тарья хуряаха аад, мүнөөдөө 27,429 гектарай ургаса сохижо абаад байна. Тарьягаар тиимэ ехэ бошшье һаа, тус бүридөө 15-18 мянга гаран гектарай ургаса хуряаха ёһотой Хэжэнгын, Тарбагатайн, Сэлэнгын, Хориин, Яруунын аймагуудшье ехэнхи тарьягаа хуряажархёо гэхын аргагүй. Тусхайбал, Хэжэнгын аймагай ажыхынууд 15 мянган гектар тарьянайгаа оройдоол 5690 гектарынь хуряагаад байнхай.

Бүхы дээрээ олохон аймагуудта тарья хуряалгын унжагайржа туйлдаа хүрөөд, түгшүүрилтэйхэн болоод байхадань, эдэ үдэрнүүдтэ тарьялан дээрэхэ хүдэлмэрийн эршые аргатай һаань, эрид шангадхаха шухала. Тэрэгүй һаа, зарим аймагуудай, илангаяа хойто захын—Баргажанай, Түнхэнэй аймагуудай ажыхынууд ехэхэн тарьягаа саһанда даруулжа болохол.

Нүгөө талаараа хожом болохо бүри ургасатайа һууһан, мүн баал болгодоһон тарьянайшье гээлтэдэ орохо аюулыншье улам ехэ болохо ха юм.

Тиихэдэ һүүлэй мэдээгээр республика соо бүхы 2000 гектар хартаабхын 1901 гектарынь хуряагдажа, хамта 141215 центнер хартаабха абтаа. Бэшүүрэй, Мухар-Шэбэрэй, Загарайн аймагууд хартаабхаа малтажа дүүргээ. Тиихэдэ Кабанскын, Тарбагатайн, Түнхэнэй аймагууд энэ хүдэлмэрээ үшөөл унжагайруулаһаар. Тэрэнһэлэн 1000 үлүүтэй гектар овоцой 516 гектарайнь ургаса хуряагдаа.

Редакциин социально-экономическа таһаг.

Хэнийнь хэн гээдэ

АМАН ГУМИРОВИЧ ТУЛЕВ

(Аман-Гельды Малдагазыевич)

Красноводск хотодо 1944 ондо түрөө. Эсэгэнь казах, эхэнь татаар юм. Ород хэлэн түрэл хэлэмни гээд тоолоно. Бага һаһанһаань хойшо хоёрдохи эсэгэнь—Власов Иннокентий Иванович хүмүүжүүлээ. Тиимэһээ тэрээндэ һайнише ходо хүргэжэ ябадаг. һамгатай, хоёр хүбүүтэй.

Стрелочникһээ Кемеровэй түмэр замай начальник болотороо ургаа. Энэ зам Советскэ Союз соо эгээл ехээр ашаа зөөдөг байһан юм. Тихорецкын түмэр замай техникум, түмэр замай транспортын Новосибирскын институт, КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи ниитын эрдэмэй академи дүүргэһэн байна.

Забайкалийн сэрэгэй округто сапёрно частьда гурбан жэл соо алба хээ. Мундыбаш, Междуреченск станцинуудай, Кемеровэй түмэр замай Новокузнецкын отделение начальнигаар, КПСС-эй Кемеровэй обкомой транспортын болон хэлхээ холбооной таһагыг даагшаар хүдэлхэн байха юм.

1989 ондо СССР-эй арадай депутатадта кандидаттаар дэбжүүлэгдээд, Юрий Голигто диндэшэһэн байгаа. Зүгөөр удаадахи ондонь РСФСР-эй Верховно Советэй арадай депутатаар хунгадаа. "Промышленна холбоон" гэхэн депутатуудай бүлэгтэ, "Эсэгэ орон" гэжэ фракцида ородог байгаа. 1990 ондо арадай депутатуудай Кемеровэй областной Советэй депутатаар, удаань түрүүлэгшээрнь хунгадаа. Областной Советэй гүйсэдкомой түрүүлэгшээр тэрэл зуура хүдэлөө.

1991 оной апрель соо РСФСР-эй Президентын тушаалда кандидатаар бүридхэдэ абтаа һэн. 1991 оной июниин 12-то абһан дуунуудайнгаа талаар

Кузбасста нэгдэхэ, Республикын дүрбэдэхэ һуури эзэлдэг 1991 оной августһаа "Либерально-демократичэскэ хэблэдэ тэрэниие хуралдоромжололтон захалаа.

Россин Федерациин дентын Зарлигаар Кемеровэй областной Советэй гүйсэд түрүүлэгшын туһунь гаргагдаһан байха юм. Тулеев энээнтэйнь эхлэ хунгадтаа хандажа, эгитэнэ гү, али үгы гү гээд хээ. Тиихэдэнь зон тэрэниин мүнхон дэмжээ бэлэй.

1993 оной декабры хунгалтануудта дахинаа сажа, Россин Федеральна Сутлаанай цийн Советэй депутатаар хунгадта. 1994 оной тэрэнэй толгойлон комиталта туйлажа, Кемеровэй областниин хуули Сутлаанай депутатаар түрүүлэгшын сессий түрүүлэгшын болоо.

Чечнядахи даһе буруушаагаа. һаяа хэдэ бүхэли байһан гүрэн соо зүришлэдөөнүүдье эблэ шидэхэ хэрэгтэй А.Г.Тулеев тоолодог. Аман-Гельды хамгаалаа тэмсэдэ тэдэниие хэблэ хабаадуулжа хэрэгтэй шууд, үнэн сэхэ, эдэ ехэтэй хүн гээд ажаллаа суурхадаг.

("Правда России" һон)

БЭРХЭ БАТ

Цырен-Ханда Дамдиншарва 25 жэлэй һургуули һаял дүүргэлһэн басаган, Яруунын аймагта хэлэ зааха болоо һэн. Тэрэ хари хэлэнэй хэлиин гүнгээг анхарал хандуулаһа гүй байжа, мэргэжлэдэ хүдөөгэй һургуулинууд хүдэлдэггүй бэлэй. Тиихэ классуудай һурагшаар соо хари хэлэ үзөөгүй Цырен-Ханда Дамдиншарва дахи классай програмта шудалжа эхилээ һэн.

Залуу багша ажадһа һаналаа табижа, хэсээһин ехэ оролдоотойгоор, эрхэм бэлдэдэг байгаа. Эрхэм үрэ дүүргүүдэ уагаар харагдажа эхилээ. 1977 тэрэнэй заадаг шабинар хэлээр үнгэргэгдэһэн олимпиадада шангай һуури эзэлээ һэн. Дарима Жаан Дашима Шагадарова шабинарын багш оролдогыг хэсээл харюулжа, багшага баярдуулаа бэлэй.

13 жэлэй туршада Мудыхын дунда һуури хүдэлнэ. Эндэһинь һайнара дүй дүршэл хэрэгтэй үндэр үрэ дүүргүүдэ шадаа. Шабинарын олимпиадануудта түрүүлээдэ байхалһаа гадна, публикауска мурсыг хабаадажа, аймагай хүүднэ хамгаалдаг бэй. Жэшээлхэдэ, энэ жэлдэ һурагша Катя Дорон республиканска олимпиада түрүүлжэ, Буряадай багш дээдэ һургуулийн хэлэнүүдэй факультетэй болоо.

Аймаг соогоо эгээл эхин классуудһаа хари хураха гуримархууд хамартай. Тэрэнэй шабинар ганса, немец һайн бэшэ, мүн буряад хэлэнүүдье, бүтэ бүтэ, предмүүдье эрхэмээр түбшэн даару зантай үхибүүдэ тон дуртай энээниинь мэдээд эрхэрлээр харюусдаг үгэ соонь байдаг. Саг мэргэжэл шадаа дээшлүүлхье шээ дүршэлтэй танилсагыг багшада ехэ амжалта

Малай үбэлжэлгэ—шанга шалгалта

ХҮШЭРХЭН БАЙХААР ХҮЛЭЭГДЭНЭ

Ниитын малай харюусалгатай хаһань оробо. Хэнийшье мэдэһээр, нёдондо жэлэй малай үбэлжэлгэ манай аймагай ажыхынуудта ехэл хүндэ хүшэрөөр үнгэргэгдөө һэн. Үбһэ тэжээл, түдэе залһан, тоһо түлшэ дутагдаһан, мүн бусад зүйлнүүд ехээр нүлөөлхэн ааб даа. "Маяк" совхозой ахамад зоотехник Виктор Владимирович Ушаковой мэдүүлһэнэй ёһоор, үнгэрхэн жэлэй малай үбэлжэлгын үедэ ниитын адууһа малда үбһэ тэжээл яһала ехээр бэлдэхэгдэһэн байгаа. Зүгөөр... Нөөсэлэгдэһэн тэжээлэй шанар тухай хэлэлтэй бэшэ ааб даа.

Тэрэнэй хэлэлхэн үгэнүүд, мүнөө болоходо, зүбтэй. Байгша оной тэжээл бэлдэхэлгын үедэ энэ ажыхын силос даража байһан траншейд хүржэ эрбэбди. Доодо-Саянтын механизаторнууд Алексей Михайлович Ярин, Юрий Иванович Чирков, ахалагша үхэршэн Андрей Андреевич Кузьмин гэгшэдэй оролдогдоор байгша ондо һайн шанартай шэмэтэ тэжээл нөөсэлэгдэһэн байна. Юуб гэхэдэ, мүнөө жэлэй малай үбэлжэлгын эхиндэ үнгэрхэн жэлдэ нөөсэлэгдэһэн силос үшөөл үлөө. Зүгөөр бэлдэхэгдэһэн шэмэтэ тэжээлэй дээдэ хубинь хараһан гэхэ гү, али дутаһан байгаа. Түбэй фермийн үхэршэддээд хубинь абажа, тэжээлэй һайн хубинь илгажа, һаалингаа малда эдюулжэ эхилэнхэй.

Һү һаали тухай эндэ хэлэлтэйшье үлүү. —Малайнгаа ашаг шэмэ дээшлүүлжэ тушаа хөөрөлдөөн һаянайшье болоогүй,—гэжэ совхозой директор хөөрөөгөө эхилнэ. —Байгша оной малай үбэлжэлгэдэ бэлдэхэл ехэл орёо. Мүнгэ зөөриггүй дээрэнһээ малайнгаа байрануудыг заһабарилжа хэрэг ехэл хүшэр болонхой. Иимэ байдалай хэдыг тохёолдобошье, арга боломжөө

оложо, манай ажыхы энэ харюусалгата хаһадаа гүйсэд бэлдээ. Юуб гэхэдэ, малайнгаа тоо толгойе тэрэ заһандэ үлөөжэ, олзо оршо оруулха гэшээ совхоз колледжын гол зорилгонь болоно. Энэ хараа боломжөө бидэ алдаха ёһогүйди.

Ажахынгаа ахамад зоотехниктэй оролдогдоор үхэр малайнмай тоо толгой тэрэ хэм соонь үдөөгдэнхэй гэхэдэ, адуу болохогүй. Иигэжэ ажахынгаа экономикые хүгжөөхэ, мүн коллективэйнгээ гэшүүдтэ салын хүлһиень түлэхэ гэжэ яһала оролдогдобди,—гээд дуугай болобо.

Байһан байдалаа, мүнөөдөр ушарһан бэрхшээлнүүдье усадхаха талаар ажыхын хүтэлбэрилэгшэд онсо бодолтой хүдэлжэ ябана. Мүнөөдэрэй байдалаар, ажыхын эбэртэ бодо малай тоо толгой нилээд хороогдонхой. Тусхайбал, түсэбэй ёһоор, байгша ондо үхэр малай тоо 851 байха һаа, мүнөөдэрэй мэдээгээр, 671-дэ хүргэгдэнхэй. Үнгэрхэн жэлэй һаамхай 407 үнэһэнэй 386-ниинь үлөөгдэнхэй байна.

Энэ жэлэй малай үбэлжэлгэ эхилбэ гэшээ ааб даа. Теэд... Ган гасууртай болоһон ушарһаа тус ажыхын ниитынгээ адууһа малда тэжээл байл ехээр бэлдэхэе шудабагүй. Тиигэбшье ургасаяа хуряажа, хорёод гаран мянган центнер үбһэ бэлдэхэгдэһэн байна. Тэжээл бэлдэхэлгэ ехэл хүндэ хүшэр байдалда үнгэргэгдөө. Тоһо түлшэ, запас хэрэгсэлнүүд, бусад зүйлнүүд дутагдажа, энэ шухала хэрэгтэ ехэ һаад ушаруулаа гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. 20 мянган центнер ехэ гү? Энэмнай байһан малай толгой бүхэндэ тоолоходо, байл тиимэшье ехэ бэшэ гэшээ ааб даа. Тэрэнһээ гадуур 1500 тонно шахуу шэмэтэ тэжээл нөөсөлөгдөө. Энэмнай баһал тулоур ха юм.

Энэ ажыхын хүтэлбэрилэгшэд, зооветеринарна мэргэ жэлтэд бэлдэхэгдэһэн энэ тэжээлээ хүрэхэ гэжэ һанана гү? Байгша онойнгоо малай үбэлжэлгыг яагаад үнгэргэхэ байһанаа мэдэнэ гэшээ гү? Мүнөө жэлдэ хартаабхын ургасашье абтабагүй. Тус ажыхы электрын элшэ хүсэ хэрэглэһэнэйнгээ түлөө гүрэндэ даб дээрэ 650 миллион түхэриг үритэй болонхой. Аймагай ажыхынуудай иимэ байдалһаа яажа гарахынь ойлгохын аргагүй. Гүрэн түрөөһөө энэ мүнгэ зоориин үгтөөгүй һаань, тус ажыхы энэ мүнгэ хаанаһаа олохоб? Ажабайдаланай һайжархаяа һаядаашье байнагүй.

1994 онһоо эхилээд, һү, мяха, ноһоо үйлдбэрилэгдэ гүрэн түрөөһөө гүрэнэй туһаламжа үгтэхээ болибо. Тиихэдэнь яахаб?

Ушар тиимэһээ ажыхы бүхэн хүдөө ажыхын ямар продукци үйлдбэрилжэ, дэлгүүр дээрэ гаргажа, олзо оршо оруулха байһанаа мүнөөһинөө бодомжолохо болонхой. Аймагай олохон ажыхынууд урданайхараа гэхэ гү, али хүгжэлтын зогсоһон үе сагта ажаллаһан заһаа. Дэлгүүрэй экономикын эрхэ байдалда иимээр хүдэлжэ, олзо оршо оруулха гэшэмнай угаа хүшэр. Мүнөөдэрэй байдалаар үйлдбэрилэгдэһэн гахайн мяханай килограмм санын 67000 түхэригтэ болоходонь, тэрэнээ дэлгүүр дээрэ гаргажа, миил 18000 түхэригөөр худалдана ха юм.

Үйлдбэрилэгдэһэн энэ продукциин үнэ сэндэ ажыхын бэлдэхэгдэһэн тэжээл баһал ехэ һуури эзэлнэ ха юм. Энэ баримта юу гэршэлнэб гэхэдэ, аймагайнмай олохон ажыхынууд өөһэдһынгоо малда тэжээл багаар нөөсэлнэ гэжэ элитээр харуула. Мүнөө жэлэй байдалаар юумэмнай байл һайн тэһинэ хубилха янзагүй. Тусхайлан хэлбэл, үбһэ тэжээлэй, ороһо тарьянай ургаса элбэгээр

хуряагдабагүй. Жэшээлхэдэ, "Дружба", "Восход" тарьяшанай ажыхынуудай нэгдэлнүүдтэ байл баян ургаса хуряагдабагүй. Жэшээлхэдэ, тарьяшанай ажыхынуудай "Россия" нэгдэлдэ 3 мянга гаран тонно шэмэтэ тэжээл нөөсөлөгдөө. Энэмнай байһан малай толгой бүхэндэ тоолоходо, 6,5 килограмм тэжээл хүртэнэ. Дээдэ-жэрэмэйхид иигэжэ хараалһан зорилгодоо хүржэ шадабагүй гэшлээ.

Тарьяшанай ажыхынуудай Лениний нэрэмжэтэ нэгдэл Урданэ экономикынгоошье, тэжээл бэлдэхэе талааршье иджажа ябһан ааб даа. Тиигэбшье байгша ондо тус ажыхы байһан ургасаяа хуряагаа гэхэ гү, али 9530 центнер үбһэ, 1765 тонно шэмэтэ тэжээл нөөсөлбэ. Иигэжэ үбэлжүүлэгдэхэ малда арбаад центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл нөөсөлөгдөб гэшлээ.

Тарьяшанай ажыхынуудай "Маяк" нэгдэлэй механизаторнууд мүнөө жэлдэ тэжээл бэлдэхэе талаар яһала һайн үрэдүнтэй. Эндэ хэнбэшье ехэ шэмэтэ ногоон тэжээл бэлдэхэгдэе гэхэ гү, али 43000 тонно силос дарагдаһан байна.

Эдэ, баримтануудһаа һабагшалан, ямар тобишолол хэхэб гэхэдэ, аймагай ажыхынууд энэ жэлдэ өөһэд ооһэдһынгоо адууһа малда тэжээл мүртэй бэлдэхэе шадабагүй. Үбһэнэй, силос, сенажа багаар нөөсөлөгдэһэн дээрэһэнь байгша оной малай үбэлжэлгэ хүндэ хүшэрөөр үнгэргэгдэхэн гэжэ дээрэ дурдагдаһан жэшээнүүд үшөө дахин гэршэлжэ үгэнэ.

В. ДЕНИСОВ,
"Тарбагатайская нива"
газетын редакциян таһагыг даагша.

1995 он ***** ОКТЯБРЬ

"БУРЯАД-МОНГОЛОЙ ТОБШО ТҮҮХЭ"

(Эхинийн 1994 оной мартын 15-най, апрелин 15-най, майн 17-ной, юниин 12-ой, августын 11-нэй, сентябрийн 13-най, октябрийн 12-ой, ноябрийн 11-нэй, декабрийн 14-нэй, мүн 1995 оной январийн 13-най, февралын 9-нэй, мартын 10-най, апрелин 14-нэй, майн 12-ой, юниин 14-нэй, июлиин 14-нэй, августын 15-най болон сентябрийн 12-ой дугаарнуудта).

Гүрэнэй болон намын иимэ политикын ашаар Хүлэн-Буйрай үндэһэтэдэй арад түмэнэй ажалай эдэбхи ехээр хүгжэжэ, богонихон саг соо малшадай ажахын түргэн нэргэн, амидаралын хайжараад, малай тоо толгой түүхэдэ үзэгдөөгүй түргэнөөр нэмэжэ эхилхэн байна.

Үнгэрхэн харанхы нийгэмн (обществен) үедэ малшадай орондо эдэб эсын үбшэн, илангаяа үнгэн (венеерическэ) үбшэнүүд дэлгэрэн, ажа амидаралай хүшэрһөө боложо, хүн зоной тоо хорожо байһан юм. Жэһээн, буряадууд Шэнэхээн нютагта ерэхэ үедөө 3000 гаран хүн байһан ба, сүлөөлэгдэхэ үедэ эвенкнүүдтэй хамта үнөөхил гурба мянга гаран зон байба. Энэ гунигта байдалда эсэс табиха зорилгоор намын хүтэлбэрийн зүгһөө ехэ хүсэ гаргажа, үнгэн үбшэнүүдые усадхаха эмнэлгын эмхи зургаануудые байгуулжа, 1950 онһоо эхилэн, Шэнэхээн нютагта үнгэн үбшэнүүдые эмнэлэн усадхаха ажалые хүсэтэйгоор ябуулһанайн ашаар богонихон хутасаа соо үнгэн үбшэнүүд, сээсгэй үбшэн (оспо) болон бруцеллез мэтын үбшэнүүд үндэһөөрөө усадхагдажа, илангаяа үнгэн үбшэнүүдые бүримүһэн усадхаһанай ашаар Хүлэн-Буйрай бүхы орон нютагтай адли Шэнэхээн нютагташы хүнэй тоо маша түргэнөөр нэмэжэ, Улаан-хүү түрүүлэгшын табихан, малшадай ороной хүн, малые зэргэ хүгжөөхэ гэхэн түрын бодолго бодото хэрэг болон бээлжэ, Хүлэн-Буйрай, тэрэ тоодо Шэнэхээнэй тала нютагта баяр жаргалай дуун ханхинан суурятажа байба.

XIX. ЭБ ХАМТА НАМЫН УДАРИДАЛГА ДОРО ХҮЛЭН-БУЙР НЮТАГТА СЭСЭГЛЭН ХҮГЖЭЖЭ БАЙГАА БУРЯАД-МОНГОЛШУУД

1948 оной нэгэдүгээр һарада Хүлэн-Буйр аймаг байгуулагдажа, тэрэһнээ хойшо энэ нютагтай үндэһэ яһатад эб хамта намын зүйтэй зүб ударидалгаар тон эдэбхитэйгээр ажаллажа, богонихон болзор соо малшадай ажахы хурдан нэргэжэ, амидаралын хайжарһан, малай тоо толгой тон түргэнөөр нэмэжэ эхилхэн байна.

Үнгэрхэн харанхы нийгэмн үедэ малшадай орондо эдэб эсын үбшэн илангаяа үнгэн (венеерическэ) үбшэнүүд дэлгэржэ байһан, мүн амидаралай хүшэр хүндэдээрһээ хүн зоной тоо үсөөржэ байһан юм. Иимэ гунигта байдалда эсэс табихын тулада намын ударидалгаһаа ехэ эршэ хүсэ гаргажа, үнгэн үбшэниие усадхаха талаар эршэмтэй ажал ябуулагдажа, 1950 онһоо эхилэн малшадай дүрбэн хушуунда үнгэн, нүрөө, бруцеллез гэхэ мэтэ үбшэнүүд үндэһөөрөө усадхагдажа, малшадай тоо маша түргөөр олошоржо, Хүлэн-Буйрай тала нютагта баяр жаргалай дуун ханхинан суурятадаг болонхой. Шэнэхээн номон 1947 ондо 16700 гаран малтай байһан хаа, 1953 ондо 65000 гаран малтай

ХАРИҺАА АБТАҺАН ҮГЭНҮҮД ТУХАЙ

Шэнэхээн хубилалгын эхилжэ, шэнээр бодомжолдог болоһонһоо, мүн дэлгүүрэй харилсаанай үргэнөөр дэлгэржэ эхилхэдэ, ород болон манай ороной бусад хэлэнүүдтэ илангаяа Европо болон Америкэһээ айхабтар олон хари хэлэнэй үгэнүүд орожо эхилхэн байна.

Энээн тухай үгэ булялдаан боложо, тэдэ олон үгэнүүдтэ хаалта табиха, оршон тойронхи байгааһаа бузарлалгаһаа хамгаалагдадал адыар хэлээшье арюун сэбэр байлгахые оролдохо ёһотойбди гэхэн ханамжа гараһан байгаа.

Тээд, жэһээн, ород хэлэндэ тэдэ үгэнүүд улам олоор ороһон зандаа. "Ашгабад", "Алма-Аты", "Кыргызстан", "Тыва" гэжэ

байжа, ород хэлэндэ занһан бэшэлгэнүүдые хазагайруулхаяа болхо гэхэн урыал зарим тэдыл дэмжэгдэхэһээ бэшэ, хариин үгэнүүдтэ балай ондоо хорилтонууд болоогүй.

Дэлгүүрэй шэнэ эрхэ байдалда манай социалис орондо урдань үгы байһан шэнэ олон ойлгосо бии болонхой. Тинн тэдэниие тэмдэглэһэн баруунай үгэнүүд үргэнөөр хэрэглэгдэхэ ёһотой гэжэ олонхид ханамжална. Тэдэ үгэнүүд, ойлгосонуудые тобшо һонороор тэмдэглэнэ.

Харин ородоор оршуулаха гэбэл, хэдэн үгэ хэрэглэхэ баатай болодог.

Жэһээн; "рэкет" - "вымогательство с применением силы или угрозы её применения",

"киднепинг" - "кража детей целью получения выкупа", "брифинг" - "краткое изложение позиции правительственной политической партии или позиции правительства политической партии или общественной организации по определенному вопросу, ка правило, без ответов на вопросы приглашенных журналистов", "дивиденд" - "часть прибыли акционерного общества распределяемой ежегодно между акционерами в соответствии вложенным капиталом" г.м.

Иимэ үгэнүүд элрхэйһээ үгэнүүдтээ хамта бүридэмэ терминүүд болодог хаа, м тэдээнтээ хамта хэрэглэгдэдэг. М. ТАРАСОВ

Богонгууд АБИДА

боложо, арадай амидарал ехээр хайжарба.

Энээнтэй нэгэн хамта малай үүлтэр хайжаруулха ажал Шэнэхээндэ хүсэтэйгөөр ябуулагдажа, гол түлэб адуун ба үхэрэй үүлтэр хайжаруулһанай эсэстэ 1953 ондо хайн үүлтэрэй адуу, үхэр (гурбан гол үүлтэр) эли бодо олошорбо. хайн үүлтэрэй малай ашаг шэмэнь нютагтай малайхиһаа холо хайн, үнэ сэнгын дээгүүр, хүсэ шадалын ехэ, хүнэйн гаралта нютагтай үнээнэйхилээ хэдэн хуби үлүү байдаг туладань малшад үүлтэр хайжаруулха хүдэлмэри эдэбхитэйгээр ябуулжа, 1953 оной байдалаар Шэнэхээнэй адуун болон үхэрэй 30 шахуу процентын үүлтэр хайжарһан байба.

Малшад малайиһаа үүлтэр хайжаруулхатайа хамта үбһэ косилкаар сабшадаг, дулаан һарабша хашаа барыдаг, малай үбшэн нэргылхэ ажал ябуулдаг болоо һэн. Энээнэй ашаар үбэлэй зуд, шуурганда малай гарзалаага бага болоһон юм.

Шэнэхээнэй буряадууд урдань тарьяа багаханаар тарыдаг байһан бол, сүлөөлэгдэхэһингөө һүүлээр энэһе хэрэгын алхам алхамаар хүгжэбэ. Тэрэ үеын нютагтай ударидалгад байн байн энэ шэнэ хэрэгтэ анхаралаа ехээр хандуулхаяа болижо, тэрэнь саашадаа хүгжэжэ шадаагүй юм.

1948 ондо Шэнэхээнэй буряадууд мүнгэ суглуулжа, нютагтаа түрүүшын эхин шатын хургуули нээһэн юм. Энээнтэй хамта ажалшадые үзэг бэшгэтэ хургаха хүдэлөөн ехэ хүсэтэйгөөр дэлгэржэ, 1953 ондо залуушууд, эдиршүүдэй 70-80 процентын үзэг бэшгэтэй боложо, тэдэнэй дундаһаа хожомын эрдэм хургуултай зон нилээд гараһан байха.

1950 оной намар Шэнэхээнэй буряадууд ниитэ суглаһанай шиндхэбэрээр үмсынгөө зөөриһөө хуби ниилүүлжэ, хахад социалис шанартай Шэнэхээнэй түрүүшын хоршоо (кооператив) байгуулжа, тэрэнь хангаха ба барлуулха хэрэг эрхилжэ эхилээ һэн.

1948-1950 онуудта Шэнэхээндэ нютаглажа байһан эвенк үндэһэтэнэй малшад хуушан Барга хушуунда нүүжэ ошоод, тэндэ эвенк үндэһэтэнэй номон байгуулаһан юм.

1958 ондо Шэнэхээндэ арадай нэгэдэл (коммунар) байгуулха хүдэлөөн эхилжэ, Шэнэхээн зүүн, Шэнэхээн баруун, Мүнгэн шулуун — иимэ гурбан арадай нэгэдэл, гүрэнэй нэгэ хуби хоршоон үргэлжэ талмай гэдэг байгуулагдаба. Ондоогоор хэлэбэл, Шэнэхээн нютагта дүрбэн ажахы эмхидхэгдэхэн болоно. Энэнь арад түмэнэй ушар ёһо мэдэлгын, ажахын хүгжэлгын хэмжээндэ таараагүй, мал ажахын хүгжэхэ жама ёһые хайхараагүй хэмжээ ябуулга байгааһе хаань, ажалша шударгы, сэбэр сэхэ малшадай шууд шанга шармайлтаар малай тоо толгой жэлһээ жэлдэ олошоржо, Шэнэхээнэй мал 1966 ондо хори гаран түмэн толгойдо хүрэхэн бэлэй. Малай тоо толгойн олошоролго, малай үүлтэрэй, тэрэ тоодо 1958 онһоо хониной үүлтэрэй хайжаралга арад түмэнэй ажаһуудалын дээшлүүлжэ, ехэ, бага трактор, машинанууд олошоржо, үбһэ сабшаха, хуряаха, мүн тээхэ ажалын удаа дараагаар оньһожоруулагдажа байба. (Түтэсхэлын хожом гараха).

ХЭН БАЙШААГДАХАБ, ХЭН МУУШАЛАГДАХАБ...

Зүблэлтэ засагай хаа-хаанагүй илаһые, мүлжэгшэ ангиуулагдаһые харуулаһан түүхын учебнигүүд орхигдожо, мүнөө дунд хургуулида үзэхэ түүхын шэнэ учебнигүүд хэлбэлгэдэг болохо.

Жэһээн, 10-дахы класста үзэхэ "1900-1940 онуудай Эсэг ороной түүхэ" гэхэн учебнигы Л. Жарова, И. Мишина гэгшэд бэшээ. Энэг соогоо славянофил В. Соловьёво үлэмжэ ехэ анхарал хандуулаа. 11-дэхы класста "1939-1991 онуудай Эсэг ороной түүхэ" гэхэн учебниг үзэхэ. Авторнуудын В. Островский, В. Старцев, Б. Старков болон С. Смирнов гэгшэд юм. Эндэ президент М. Горбачёвой ажал ябуулһан яһала ехээр харуулагдаа.

Авторнууд түүхые байһан соонь харуулхые ороллоно. Тивхэһе Ленинтэй хамта Милоков, Витте, Троцкий болон И. Николаев гэгшэд хэлэһэн үгэнүүд болон зохёолнуудһаа эшэ татана. Улаантанайшье сагаантанайшье алдуунууд адли шүүмжэлэн харуулагдаа.

Манай орон Варшавада эхилхэн буһалгаанда туһаламжа үзүүлэгшэ Прибалтике эзэмдээ, Чехословакида сэрэгтэ оруулаа гэхэ шүүмжэлэгдэнэ. Эшэгүүритэ финскэ дайнай һүүлээр Эсэг ороной хамгаалгын Агууехэ дайнда баатарлиг илалта туйлагдаа гэнэ. Гэбшээ афган дайнда дан бага анхарал хандуулаа. Зүгөөр академик Сахаро ажал ябуулга тухай үлүүсэ бэшэнэ. Тээд тоталитаризмын һандарһа халаха ябадалда афган дайн мүн лэ ехэ үүргэ дүүргээ һэн шуу.

1988-93 онуудай газетэнүүдтэ адыар сталинска хамгаалгын Новочеркасскада 1962 ондо болоһон үйлэ хэрэгүүд, хүгжэлгын зогсолтын үе учебнигүүдтэ дэлгэрэнгээр харуулагдаба.

9-10 классуудта гададын ороноудай түүхые "1914-1945 онуудай шэнэ түүхэ" А. Кредерэй зохёон туршалгын учебнигээр үзэхэ болно. Энэнь Джордж Соросой мүнгөөр хэлбэлгэдэ. Тинн баруун демократийн үнэтэ зүйлнүүдэй манай оронойхидо орходо һурталга хайн байһынь даншы хашартайгаар номноно. Энээн соо ара үбшэртэ зэбсэглэһэн эгээл аюултай орон байгаа гэжэ харуулагдаа.

Дунда хургуулида үзэгдэхэ түүхэ 1991 ондо СССР-эй һандарһа халаагаар түгэсэнэ. Саашадаа юун болооб гэжэ хэлэгдэнгүй.

Тиигээд саашанхи учебнигүүднай ямар байхаб, тэдэниие хэн бэшэхэ хэн хайшаагдахаб, хэн муушалагдахаб гэжэ мүнөө мэдэхын аргатай байна даа...

ХЭЛЭНҮҮД ҮСӨӨРХЭ

Мүнөө дэлхэй дээрэ гурба мянга шахуу хэлэн бии гэжэ тоологдодог. Тээд тэдэнэй 95 процентныен хамта дээрээ хахад миллионһоо үлүүхэн хүн лэ хэрэглэдэг гэжэ тоологдоно. Хорин нэгэдэхэ зуун жэлдэ эдэнэй хахадны үгы болохо гэжэ тухайлагдана. Яахадаб гэхэдэ, тэдэниие хэрэглэдэг "бага" арадууд халаха бэшэ, харин тэдэнэр "ехэ" хэлэнүүдтэ орохо гэнэ. Илангаяа олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй эдэ хэлэнүүдые хэрэглэдэгын угаа ехэ удаа шанартай.

Зуһаландаа гэрхэни барихадаа гү, али хотынгоо байр заһабарилхадаа, хараһан материал хэрэглэжэ болохотой. Юрэнхы дүрим юун бэ гэхэдэ шадаал хаа, хэмэл бэшэ материал хирниисэ, модон гэхэ мэтэ хэрэглэхые оролдохо. Ортам гэхэ юумэн баһал хайн гэжэ тоотой.

МАТЕРИАЛ БАҺАА ТАНИОУҺАТАЙ

Харин эдэб пленконтэ харихадаа гоёшые хаа, олтэ "амидлаггүй" муутай юм. Бетон хана баһал тиимэ. Тэрэһе боложо, байра соо хэрэгтэ хэмжээнэй шинг дутадаг. 65 процент шинг байха ёһотой аад, бетон ханатай гэртэ тэрэ оройдоол 15-17 процент болоно. Тиимэһээ тангалайн залга хатажа байдаг юм. Тинн иимэ гэртэ хуугааһад гэр сонхон шингтүүдэдг сээсг, ургамал тархы ёһотой.

Гэртэ дулаалхын туһалаа пенопласт, пенополиуретон хэрэглэжэ болохо. Гэбшье эрэ һүүлшынхын халта гэхэдэ дүрэдэг, тинн шатахадаа шланг водород гаргадаг юм. А. БЕЛКОВ

ШҮДЭЭ АРИЛГАХЫН ОРОНДО

Американ стоматолог Карл Клебер жаадаг резинкэдэ каолин нэмэдэг болохо гэжэ дурадхаба. Тэрэнь арилгаха шанар дээшлүүлхэ гэнэ. Тиигэжэ шүдээ наста, порошогоор арилгахын орондо каолинтай резинкэ жажалхада, хэрэг бүтэсхэ байна.

ШЭДИТЭ ДҮРЭНХЭ

Мүнөө сагта бидэнэр байгааһаа улам холодожо, түмэр-бетон гэрнүүд руугаа улам ехээр шургажа, газашье үсөөн гарадаг, тийһээ тиитэрээ хүл нүсгөөр огто ябахаяа болишообди. Тинн хотын асфальт дээгүүр удаахан ябаадхибал, хүдэмнай томо гиир шагтагалжархиван шэнги хүндэ байдаг.

Харин энэһнээ зайсаха нэгэ арга ухаалагдаа. Тэрэ юун бэ гэхэдэ, магнито-массажа дүрэнхэ болоно. Энээн доторхи суранзан хүлэй улада хайнаар

нүлөөлнэ.

Нугархай шодогорхон зүйлнүүд болон 20 жэжэхэн суранзан иимэ дүрэнхэдэ хуулагдаһанхай. Иимэ дүрэнхэтэй гутал үмдэхэдэ, үглөөгүүр шүүдэртэй ногоон соогоур хүл нүсгөөр ябаһан шэнги байдаг.

Энэ шэдитэ дүрэнхэ эсэнгирые усадхадаг, шуһанай даралта болон зүрхэнэй хүдлэсые гуримшуулдаг, нервнэ системэ номгоруулдаг, эршүүлэй үнөөхи шадалын дээшлүүлдэг.

(Үргэлжлэл. Эхинийн сентябриин 5,6,7,8,12,13,14,15,19,21,22,26,27, октябриин 3,4,5,6,10,11,12-ой дугаарнуудта)

ХИАД БОРЖИГИДЫН УДАМ—Чингис хаанай Боржигидэй дээдэ угын Боржигидэй мэргэн болоно. Боржигидэй мэргэн Монголжин гоа хатантай байгаад, Торголжин баян хүбүүтэй боложо, Торголжин баянийн Борогчин гоа хатание абаа. Тэдэнэй хүбүүдын Дова сохор Добу мэргэн хоёр юм. Добу мэргэнийн Хори түмэдэй Хорилардай мэргэнэй хатан Баргужин гоагаа гарахан Алан гоае хатан болобо. Ингэжэ боржигидэйн удам хори баргуудтай (буряад барга) ураг болоно байна. Алан гоагаа Бэлгүнүтэй, Бүгүнүтэй, Буху хатаги, Бухату салжи, Бодончар гэжэ 5 хүбүүд түрөөд, Бодончарай удам Боржигидэйн үндэһэн болобо.

Бодончарай хүбүүдын Жажирдай, Багаридай, Хабиц баатар, Жэгүриэй гэгшэд болоно. Тэдэһээ Хабиц баатарын түрүүдэгшэ байба. Хабиц баатар Түгүхүдэй, Зүтгүлбөх, Мэнэнтудун гэдэг хүүгэдтэй. Тэдэнэй Мэнэнтудуниин ахалагша байгаа. Мэнэнтудун Хачихүлүг, Хачин, Хачиу, Хачула, Хачиун, Харандай, Начинбаатар гэдэг хүбүүдтэй нэн. Эдэнэй Хачихүлүг Начинбаатар хоёр ахалагшан байгаа. Хачихүлүг Номулун хатан хоёрой түрэнэн үринь Хайду болоно.

Түрүүнэй Хабиц баатарай хүбүүн Түгүхүдэй гээшэн Бүрибалчири гэдэг хүбүүтэй, тэрэнэй хүбүүнийн Хар хадаан Хайдугай үсын хүн байгаа. Начин баатарай хүбүүдын Уругдай, Мангудай, Сижигүдэй, Тохолдой болоно. Хайдугай хүбүүдын Байшинхор догчин, Чирха Лянхуа, Чаужин Үртэгэй. Эдэһээ Байшинхор Хайдугай шэрээ залгаа.

Хар Хадаанай угыс Жамуха сэцэн үргэлжэлүүлэ. Байшинхор догшиной үринь Түмбинэй сэсэн. Тэрэнэй хүбүүн Хабул хаан болобо. Хабул хаанай дүү Сэмсэгүл Билэгт баатар хүбүүтэй байгаа. Хайдугай дээдэ хүбүүн Чирха Лянхуагай хүбүүдын Сэнгүнбилэг, Бэсүдэй, Гант чинуа, Өлөгчин чинау гэгшэд болоно. Сэнгүнбилэгэйн хүбүүн Амбагай хаан. Хайдугай гурбадахи хүбүүн Чаужин Үртэгэйн хүбүүд Оронай, Хонхотон, Арулад, Сөнид, Хавтурхас, Гэнгис болоно.

Хабул хаан Гоа хулуу гэдэг хатантай байгаа. Тэдэнэй хүбүүдын Охин бархат Бартан баатар, Хутагт мөнхүр, Хотулхан, Хулан баатар, Ходоли, Түдгэн отчигин бэлэй.

Бартан баатар хаан болобо. Тэрэнэй хүбүүд Мэнгэт хиад, Нэгүн тайжа, Есүгэй баатар, Даридай отчигин гэгшэд мүн. Есүгэй баатар түрүүлэгшэн болобо. Хабул хаанай ахмад хүбүүн Охин бархагай үринь

ЧИНГИС ХААН ТУХАЙ ТАБЦА ТЭЙЛБЭРЧ ТАЛ

Хутагай Жүрхи, гурбадахи хүбүүн Хутагт Мөнхүрэй хүбүүн Бүри бөх мүн. Есүхэйн аха Нэгүн тайжын хүбүүн Хучир бэхи болоно. Хотулханай үринэр Хулан-баатар, Жүжи, Хирмагу, Алтан гэгшэд юм. Хулан баатарай хүбүүн Их Чэрин гээшэ.

Есүгэй баатарай хатануудын Өэлүн үжин, Сочигал болоно. Тэдэнэй хүбүүдын: Өэлүн эхэһээ—Тэмүжин, Хасар, Хачиун, Отчигин, нүгөө хатан Сочигал эхэһээ—Бэгтэр Бэлгүтэй хоёр түрээбэ.

Чингис хаанай хатан Бөртэ

ЧИНГИС ХААН АЛТАН УРАГАЙ ИЗАГУУР УГСАА I. БӨРТЭ ЧИНУААА ЧИНГИС ХААН ХҮРЭТЭР

1. Бөртэ Чинау -Гоо марал	(758 оной үедэ байгаа)
2. Батачихан (Батцагаан)	786
3. Тамачи	808
4. Хоричар мэргэн	828
5. Уужим буурал	847
6. Их нүдэн	873
7. Сэм сочи	891
8. Салрхарчу	908
9. Боржигидэй	
10. Мэргэн-Монголжин гоо	925
11. Торголжин баян Борогчин гоо	
12. Добун Мэргэн Алан гоо	945
13. Бодончар	970
14. Бүрин шихиртү Хабици баатар	984
15. Мэнэнтудун	1001
16. Хачихүлүг	1018
17. Хайду	1025
18. Байшинхор	1042
19. Түмбинэй сэцэн	1069
20. Хабул хаан Гоо Хулаху	1084
21. Бардам (Бардан) баатар	1101
22. Есүгэй баатар	1118

II. ЧИНГИС ХААН АА ЛИГДЭН ХААН ХҮРЭТЭР

Хаанай соло	Хаанай нэрэ	Ехэ хаан хууһан онуул
1. Чингис	Тэмүүжэн	1206-1227
2. Төр баригч Толуй		1228-1229
3. Тайзун	Өгөөдэй хаан	1229-1241
Засаг баригша хатан	Наймалжин гү, али Дөргөнэ.	1242-1245
3. Тинзун	Гүюг (Хүлүг) хаан	1246-1248
Засаг баригша хатан	Огул Гаймиш хатан	1249-1250
4. Сиянзун	Мөнх хаан	1251-1260
5. Сэцэн илизу	Хубилай	1260-1295
6. Өлзийт Чензун	Төмөр	1295-1307
7. Хүлүг үзүн	Хайсан	1308-1311
8. Буянт Энзун	Аюурболд	1312-1320
9. Гэгээн Ийизун	Шудбал	1321-1323
10. Гайтин	Эсэнтөмөр	1324-1328
11. Даяншүн Эсүгэва	Эсүгэва	1328-1328
12. Хутагт Инзун	Хүсэлэ	1329-1329
13. Заяат Вензун	Түтөмөр	1329-1332
14. Нинзун	Ринченбал	1332-1332
15. Ухаант Хойзун	Тогоонтөмөр	1333-1370
16. Билэгт Жоозун	Аюушридар	1371-1378
17. Усхал Изун	Төгстөмөр	1379-1388
18. Зоригт	Энх	1389-1392
19. Нигүүлсэгч	Элбэг	1393-1399
20.	Гүнтөмөр	1400-1402
21.	Өлзийтөмөр хаан	1403-1410
22.	Дэлбэг хаан	1411-1415
23.	Эсэх хаан	1415-1425
24.	Ажай хаан	1426-1438
25. Тайзун	Тогтоо бух	1439-1451
Тайюван	Агваржин	1452-1452
Тийян сун	Эсэн хаан	1453-1454
26. Мэргэн Чингис	(Мэргүргэс)	1454-1465
27.	Молон	1465-1466
28.	Баянмөнх	1468-1472
29.	Мадзуул	1472-1479
30. Даянхаан	Батмөнх	1480-1517
31. Сайн	Алаг хаан	1517-1519
32. Боди	Алаг хаан	1521-1547
33. Гүд	Дарай сун	1548-1557
34. Засагт	Түмэн	1558-1592
35. Сэцэн	Буян	1593-1603
36. Хутагт	Лигдэн	1604-1634
37.	Эрххонгор	1634-1635

үжин. Тэдэнэй хүбүүдын Зүч, Цагаадай, Өгөөдэй, Толуй болоно. Зүчийн хүбүүн Бата хаанай удам Алтан ордоной уласай хаашуул ноёдой удам болобо. Цагаадайн хүбүүн Муган туганыһаа хойшонжин Могулистанай ноёдой удам болобо. Өгөөдэйн ахмад хүбүүн Гүюг Монгол уласай ехэ хаан шэрээдэ хуугаа. Тиигээд тэрэнэй үе таһархан байна. Толуйн удам Мөнх хаанһаа эхилэн, Монгол туургатанай хаашуул, ноёдой олон үсын уг болобо.

ЧИНГИС ХААН АА УГСААГАЙ АРА, ҮБЭР МОНГОЛОЙ НОЁДОЙ УГ ЭХИН

А. ҮБЭР ХОШУУДАЙ НОЁДОЙ УДАМ

1. Жиримийн чуулган—9 хошуун.

а) Нон хорчин—Чингисэй дүү Хабат Хасарай арбан дүрбэдэхи үсын аша Хүймөнх Тасхарын удам. (6 хошуун).

б) Жалайд—Хабат Хасарай арбан зургаадахи үсын аша Амин тайжын үри саданар. (1 хошуун).

в) Дөрвөд—Хабат Хасарай арбан зургаадахи үсын аша Аржинай удам. (1 хошуун).

г) Горлос—Хабат Хасарай арбан зургаадахи үсын аша Убашын удам. (2 хошуун).

2. Жостын чуулган.

а) Харчин—Чингисэй юһэн үрлэг жанжизнай нэгэн болохо Урьянхайн Зэлмын долоодохи үсын аша Хотонай удам. (3 хошуун).

б) Түмэд—Зүүн гарай Харчинай Хотоной түрэл болохо Мангудай харчинһаа халажа аймаг болоһон ба баруун гарьпы Хөх хотын Түмэдтэй ойро түрэл Омбо цоохорой удам. (2 хошуун).

3. Жоу-Удын чуулган.

а) Аохан-Чингисэй арбан табадахи үсын аша Батмөнх даян хаанай Омбол Дайчин Зүүрэншин удам. (1 хошуун).

б) Найман-Чингисэй арбан зургаадахи үсын аша Төрболдын омбол Эсэн Үйзэн ноёной удам. (1 хошуун).

в) Баарин-Чингисэй арбан зургаадахи үсын аша Арцболдын аша Субахай дархан ноёной үри саданар. (2 хошуун).

г) Жаруд—Чингисэй арбан долоодохи үсын аша Гүрсүчү Хасарай хүбүүн убаж Үйзэн ноёной удам. (2 хошуун).

д) Ара Хорчин-Чингисэй дүү Хабат Хасарай арбан зургаадахи үсын аша Хондлой дайчангийн удам. (1 хошуун).

е) Оннигүд-Чингисэй дүү Үлүг ноёной (Отчигиной) хойто үсын аша Балцай хонгор ноёной удам. (2 хошуун).

ж) Хишигтэн-Чингисэй арбан зургаадахи үсын аша Очирболдын аша Шаралдай мэргэн ноёной удам. (1 хошуун).

з) Халха-Халха Зүүн гар. Чингисэй арбан зургаадахи үсын аша Гүрсүчү жалайр Хунтайжын табадахи үсын аша Гомбо Илдэнгийн удам. (1 хошуун).

4. Шийийн голой чуулган.

а) Үзэмчин-Чингисэй арбан зургаадахи үсын аша, Төрболдын аша Онгон Тулайн удам. (2 хошуун).

б) Хуучиу-Чингисэй арбан зургаадахи үсын аша Төрболдын хүбүүн Гүдэн хаанай удам. (2 хошуун).

в) Сөнид-Төрболдын хүбүүн Хөгчит мэргэн тайжын удам. (2 хошуун).

г) Авга-Чингисэй дүү Бэлгүтэйн арбан долоодохи үсын аша Баясах Бүргэдэй хүбүүн Тарнигүдэнгийн удам. (2 хошуун).

д) Авганар-Баясах Бүргэдэй хүбүүн Номид мэхэтийн удам. (2 хошуун).

5. Улаанцавын чуулган.

а) Дөрвөн хүүхэд-Хабат Хасарай арбан табадахи үсын аша Наянтайн дүрбэн хүбүүдэй

удам. (1 хошуун).

б) Муумянган-Хабат Хасарай арбан зургаадахи үсын аша Цэгэнбуянт хаанай удам. (1 хошуун).

в) Урад-Хабат Хасарай зургаадахи үсын аша Бортогдой удам. (3 хошуун).

г) Халха-Халха баруун Чингисэй арбан зургаадахи аша Гүрсүчү жалайр Хунтайжын Омбол Бунидарын удам. (1 хошуун).

6. Их зуугийн чуулган.

а) Ордос-Чингисэй арбан зургаадахи үсын аша Бортогдой жононгийн захирхан бичиг гурбан түмэжэй ноёдой удам. (1 хошуун).

7. Алаша өөлд.

Хабат Хасарай хорин үсын аша Хоролбаатар жононгийн удам. (1 хошуун).

8. Хөх нуурай хошуу.

Хабат Хасарай арбан зургаадахи үсын аша Төмөрбайх Гүсэ удам. (21 хошуун).

9. Хөх нуурай халха.

Чингисэй хорин нэгдэл аша Доржравдан иддэлэн удам. (1 хошуун).

10. Цахар.

Лигдэн хаанай Борнайнарй харьяата. (8 хошуун).

11. Хөх хотын түмэд.

Алтан хаанай харьяата хошуун).

Б.

ХАЛХА ДҮРБЭН АЙМАГ

а) Халхын Засагт мандал Чингис хаанай арбан зургаадахи үсын аша Гүрсүчү жалайр Хунтайжын хүбүүн (Ашихай дархан, Наян Хатанбаатар, Далаан Хонгор Саму буйма) удам.

б) Халхын Түшээтэ аймаг.

Мүн Гүрсүчү Хунтайжын хүбүүн Онол ноёной удам. (20 хошуун).

в) Халхын Сэцэн хаанай аймаг.

Мүн Гүрсүчү Хунтайжын дүрбэдэхи Аминдуралын удам. (23 хошуун).

г) Халхын Сайн аймаг.

Мүн Гүрсүчү Хунтайжын гурбадахи хүбүүн Үйзэн ноёной хүбүүн Гүрсүчү сайн ноёной удам.

ХИШИГТЭН—Монгол сэрэгэй "ехэ голын" хэбтүүл гэжэ манана, хорчин гэжэ үдэрэн торгууд гэжэ шадар сэрэг бүрилдэдэг бэлэй. Хишигтэн сэрэгтэ гансал түмэтэ, манан зуута, арбатын ноёдой үри малшадай хүбүүдэй дүрбэн эрлэхэг зорштой, шилрэг залуушуулые хэдэ хэдэн хэжэ, хунган абадаг жугуу байгаа.

Хишигтэн болбол Чингис хаанай мэдэлэй юм. Чингис хаанай гүйгөөр хэншье тэдэни ажалда томилох гү, ам ибуулаха, шиндхэхэ эрхгүй байгаа.

Монгол уласые байгуулаха удаа Чингис хишигтэнэй тоо түмэндэ мана мана нарчин байгуулаха болгоһон байна.

Монголхоо Д.БАЛЫЖИН

(Үргэлжэлэлын хожон

ТЕЛЕВИДЕНИ

20.10 Панорама Бурятии. РОССИЯ
21.00 Вести.
21.25 Подробности.
21.35 Санта-Барбара.
22.35 К-2 представляет.
23.25 Сам себе режиссер.
00.00 Вести.
00.25 Автомиг.
00.30 Футбол. Кубок УЕФА.
02.25 Эролаш.
02.55 Река времени.
3 канал "Бурятия"
10.00 Программа передач. РОССИЯ
17.05 Детские новости.
17.20 Праздник каждый день.
17.30 Продленка.
17.50 Месяцеслов.
18.00 Вести.
18.20 Дисней по пятницам.
19.45 Мульти-концерт.
20.10 Новая линия.
20.25 Виниловые джунгли. Бурятия

16.15 До Москвы далеко.
17.05 Антракт.
17.10 Влюбленный в мадам Мегрэ. Часть 1-я.
18.00 Новая линия. Послание В. С. Черномырдину.
18.20 Звездный дождь.
19.25 А. Фрейдлих и А. Мягков в фильме Э. Климова "Похождение зубного врача".
21.00 Вести.
21.45 Звезды мирового экрана.
21.55 Футбол. Чемпионат России. ЦСКА - "Спартак" (Владикавказ).
24.00 Совершенно секретно.
00.55 Автомиг.
01.00 Программа "А".
02.05 Река времени.
3 канал "Бурятия"
18.00 Мультфильм.
18.20 Домовой.
18.50 Встреча.
19.50 Комедия "Не хочу жениться".

22. ВОСКРЕСЕНЬЕ

21.00 Мультфильм.
21.20 ТВ-3.
21.30 Авоська.
21.40 Аялга дуунтай уулзалга.
22.25 Боевик "Сделай мне больно".

21. СУББОТА

ОРТВ
8.45 Телеканал "Подъем".
9.45 Слово пастыря.
10.00 Новости.
11.30 Не зевай. Детская развлекательная программа.
12.00 Утренняя почта.
12.30 Смак.
12.50 Бомонд.
13.10 Вера Васильева: Благодарю судьбу.
13.50 Живопись: Великие имена.
14.20 Герои Гоголя в фильме "Нос".
16.00 Новости.
16.20 Автомобиль и я.
16.50 В мире животных.
17.30 Окно в Европу.
18.00 Как-то раз.
18.10 Счастливыслучай.
19.00 Новости.
19.20 Кинематограф.
19.55 Ретроспектива фильмов Никиты Михалкова "Анна от шести до 18".
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время.
22.50 Приключения королевского стрелка Шарпа. 3 серия.
23.55 Брэйв-ринг.
00.45 Лучшая российская мультипликация.
00.50 Новости.
01.10 Коллекция 1 канала. Микки Рурк в фильме "Красавчик Джонни".
02.45 Конкурс эстрадной песни Евровидения.

ОРТВ
9.00 Телеканал "Подъем".
10.00 Новости.
11.30 Пока все дома.
12.00 Утренняя звезда.
12.50 Из первых рук.
13.00 Служу России.
13.30 Рейтинг в деревне Лукошино.
14.00 Цыганские напевы.
14.30 Под знаком "Пи".
15.00 Мой друг лошадь. 3 серия.
15.30 Мирис, Норвицкий и другие.
16.00 Новости.
16.20 Клуб путешественников.
17.15 Мульти-фейерверк.
18.10 Новости.
18.30 Юбилейный вечер Никиты Михалкова и худ. фильм "Утомленные солнцем".
23.00 Воскресенье.
00.05 Приключение королевского стрелка Шарпа. 4 серия.
01.00 Новости.
01.20 Духовные голоса. 3 серия.
02.50 Наutilus Помпилиус. РОССИЯ

9.00 Вести.
9.20 Доброе утро.
9.50 Парламентская неделя.
10.35 Сигнальный экземпляр.
10.45 Аты-баты.
11.15 Футбол без границ.
12.00 Вести в 11.
12.15 Консолидация.
12.20 Поэзия. И. Бунин.
12.30 Наш сад.
13.00 Чемпионат мира по автогонкам.
15.00 Вести.
15.30 Не вырубить.
15.45 Влюбленный в мадам Мегрэ. Часть 2-я.
16.30 По-русски.
17.00 Книжная лавка.
17.30 Три богатыря.
18.20 В мире животных.
19.20 Волшебный мир Диснея.
20.15 Параллели.
20.30 Комедия положений.
21.00 Вести.
21.35 Худ. фильм "Одержимые".
23.40 У Кюшии.
00.15 Автомиг.
00.20 В мире авто- и мотоспорта.
00.55 Река времени.
01.00 Оставайтесь в шляпе. Музыкальная программа.
3 канал "Бурятия"
18.00 Мультфильм.
18.20 Факт.
18.30 Авоська.
18.40 Мунхэ зула.
19.20 Драма "Поезд в Калифорнию".

АЛТАН НАМАРАЙ УРИЛДААН

"Правда Бурятии" газетын шанда хүртэхин түлөө 60-дахи эстафетэ

Заншалай ёһоор спортын зунай хаһа сагые хаадаг "Правда Бурятии" газетын шанда хүртэхин түлөө эстафетэ дамжуулгатай заншала 60-дахи урилдаан үнгэрэгшэ амаралтын үдэр Буряад ороной нийслэл хотодо болобо. Байгша оной алтан намарай урилдаанда юһэн жэлэй ба дунда хургуулинуудай, техникескэ " мэргэжэлэй училищинуудай, тухай дунда болон дээдэ хургуулинуудай, үйлэдбэрийн коллективүүдэй 80 гаран командын 800-һаа дээшэ хүнгэн атледүүд урилдаанай харгы дээрэ гаража, хурдан солбоноо туршалан байха юм.

хургуулинуудай басагад болон хүбүүд урилдаанай харгы дээрэ гараба. Басагадай дундаһаа 39-дэхи хургуулин команда илалта туйлаа. 38-дахи, 54-дэхи хургуулинуудай түлөөлэгшэд шангай хургуулиудые эзэлэе. Хүбүүд сооһоо 54-дэхи хургуулин түлөөлэгшэд эрчимлэһэн байла. 38-дахи хургуулин хурагшад хоёрдохой, 39-дэхи хургуулин эдир спортсменүүд гурбадахи шатын дипломуудаар шагнагдаа.

Васильевнагай оролто эндэ горитой гээд тэмдэглэгтэй. 18-дахи, 23-дэхи болон 49-дэхи хургуули хурагшад удаадахи хүртөө.
Техникескэ мэргэжлийн училищинуудай бүлэгтэ СПТУ-гай басагад, 24-дахи лицейн хүбүүд эрчимлэһэн дунда хургуулинуудай сооһоо статистикнэ-экономикын колледжын түмэр замай колледжын команданууд түүрү хургуули кубогуудаар шагнагдаа. Спорт эдэбхигэн А. В. Бобровой түмэр замай колледжын Карханин энэ жэлдэ сооһоо дундуур зайда урилдаалта туйлажа, ороной болоо һэн.
Дээдэ хургуулинуудай багшанарай институудай технологическа университа басагадай команданууд

Тухатай зүбшэл ГЭРТЭЭ ГАНСААРАА БАЙБАЛ

* Ухибүүгээ гэртэн гансаарайень ходо орхидог байбал, нэн түрүүн орохо үүдэн тухайгаа бодохо шухала. Тэрэтай хоёршоо үсөөн бэшэ суургатай, болохоонь тайлдааг шторкоор хаагданхай газашаа харамар глазогтой, хүсэ ехэтэй эрэ хүнэй түлхихие тэсэжэ шадамаар бүхэлэгдэнхэй байха зэргэтэй.
* Үүдэнэй глазок найнаар хэрэглэжэ ухибүүгээ хургаха хэрэгтэй. Глазок руу шагаахадань, хэнэйшье харагдаагүй хаань, юугээршьеб бүлэгдэнхэн байгаа хаань, үгышье хаа, танигдахагүй хүнэй байбалнь, үүдэс нээжэ огто болохогүй гээд ухибүүгээ хургалты.
* Ухибүүд, инмэ юмэнүүдые тон найнаар хадуужа, мэдэжэ абагты:
1. Үүдэнэйнгээ богонихон гэгцээр торгогдонхой байбашье, тэрэнээ халта нээгээд, хэн байнаб гээд хаража болохогүй. Газар байһан

хүнэй милициһээб гэшье хаань...
2. Байра соогоо байгаа, хэнэйшьеб үүдыешни тайлахаяа нэдэжэ байгаа хаань, хээр бу мэгдэ. Шангаар "Хэн бэ?" гээд хура.
3. Үүдыешни танигдаагүй зоной нээжэ гэжэ оролдожол байгаа хаань, "02" телефоноор милици дуудаад, хаягаа тон зүбөөрхэлэ. Удаань балкон дээрээ гараад, хүршэнэрөө, үйлсөөр ябагшадые дуудаха хэрэгтэй.
4. Түрэлхидшни хаанаб, хэзээ ажалһаа бусахаб гээд танигдаагүй зоной телефоноор асуугаа хаань, тэдэмни сүлөөгүй байна, тиймэһээ нүүлдэ хэндэ хонходожо болохоб гээд асуу.
5. Байрынгаа түрүүшын гү, али нүүлшын дабхарта байгаа хаань, балконоо, сонхонуудаа, форточконуудаа бултыень тон найнаар хаахаяа бү мартагты.
6. Байрынгаа үүдэндэ саарһа бү

шалгаржа, кубогуудаар шатын дипломуудаар шагнагдаа.
Үйлэдбэрийн колледж дундаһаа Улаан-Үдэ нэгэдэлэй суглуулагданай түүрү хуури эзэлэ. Энэ мастер Федор Капустин, Малофеева гэгшэд, ехэ ороулан байна.
Дунда хургуулинуудай техникумүүд болон хургуулинуудай бүлэгтэ түрүүшлн шатада илажа Олеся Попова (65-дахи Андрей Карпуков (18-дахи Дмитрий Карханин (түрү колледж), Наталья (ВСТУ) гэгшэдтэ тухай барюулагдаба.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: "Правда Бурятии" газетын редактор А. Р. Бадмаев болон мурьсөөнэй бүхэсоюзна категори Балдаев илагшадтай барюулажа байна.
М. ЦАНТАКОВ

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Redactor Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИГОВ Б.М.Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., ПИНТАЕВ В. Н. (хэблэлэй директор), РИШЧИНОВ С.Д. (редакторай орлогшо), САМБЯЛОВА Т.В.
Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвидин үйисэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.
Газетэ хэблэлэй 2 хуудан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэһэг 4327. Хэблэлдэ тушаатдан саг 17.15.
Буряад Республикын республиканска типографидэ газетэ хэблэгдэ. Директорийн телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертой гоор бүридхэ абтанхай. Заказ №194.
Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретарин - 2-50-52, секретаридай - 2-60-91. галагууд: политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон хургуулинуудай - 2-60-21, (даагшань), 2-61-35, 2-67-81, олонингын хүдэлмэрини ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнуудай - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнууд: А. 42-19; Закаменскда - 30-61.
"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-67-95, 2-67-05.

ӨӨР ТУХАЙГАА ХӨӨРӨӨ НЭН...

1974 оной март нарада Гомбо Цыденжаповые урижа, Дэрээнэй арадай артистнартай уулзалга эмхидхэн байнабди.

Гомбо Цыденжапов өөр тухайгаа, Буряадай искусство болон соёлой 2 декада үнгэргэһэн тухай нонин зүйлнүүдые хөөрөжэ үгөө бэлэй.

"1945 ондо Прибалтика сугтаа институтта хураһан нүхэртөө айлшалбаб. Амаралтын үдэр хүдөө тала гарахаар түхээрбэбди. Би үни болонгүй базаар ошожо, хониной эльгэ, хэмжэ, дабһа, хутага абаад, тала гаралсабаб. Эдээ хоол, уухашье юумэн элбэг. Тиибэшье би гал носоогоод, эльгээе

хэршээд, дабһалаад, хэмжээр орёожо, галда шарабаб. Энэ минии бэлдэһэн эдээн намгай сугтаа ябалсаһан зондо тон хайшаагдаба. Амтатайшье, зөөлөншье байна. Хээрэ талада иимэ амтатайгаар эдээ бэлдэһэн хүн, гэртээ ямар амтатай, зохидоор бэлдэнэ гэшэбта гэжэ тэдэм магтаа хэн", - гэжэ ехэ энеэжэ байгаад, Гомбо Цыденжапов хөөрөө хэн.

В. БАТОРОВ,
Россин соёлой
габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

Цыденжапов өөрөө пьесэ бэшэхынгээ хажуугаар залуу драматургнууд А. Шадаев, Ж. Тумунов, Н. Балдано гэгшэдые ажалдаа хабаадуудга байгаа.

Театрта ганса буряад драматургнуудай зүжэгүүд табигдадаг бэшэ, дэлхэйн мэдээжэ зохёолшод Мольерэй, Шекспирэй, Шиллерэй пьесэнүүд болон ород драматургнууд М. Горькийн, Н. Погодиной, А. Корнейчуктай, А. Арбузовай пьесэнүүд буряад хэлэн дээрэ оршуулагдаад, амжалтатайгаар табигдадаг байгаа гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

1936 оной намар театр Мольерэй "Тартюф" гэжэ комеди табиһан байна. Г. Цыденжапов буряад хэлэн дээрэ оршуулаад, театрайнгаа артистнуудые урдан оройдоо буряад драмын тайзан

аргагүй ехэ ажал хэһэн байха юм. Лениней бэшэһэн хүдэлмэри- нүүдтэйнь хуушанай кино-фото документнүүдтэй танилсаһан байха. Түхэл шарайгаараа, аяг аашаараа ондоо хүнтэй тон адли болохын тула артист хүн гэшэ шуһа мяхаараа оролдожо, тад ондоо хүнэй образ байгуулжа шадана бшуу.

Нюур шарайгаараа Ленин багшагай адли болохын тула Г. Цыденжапов гримёр-художник Н. С. Обожиновтой хэдэн часаар гэрэлэй урда нуужа, нюураа будадаг бэлэй. В. Лениней образые анха түрүүн театрай тайзан дээрэ болоод кинодо ородой бэлигтэй зүжэгшэд Б. Шуклин, М. Штраус гэгшэд гүйсэдхэһэн байдаг, тэдэний ажалые Цыденжапов тон нарин нягтаар хараһан, шэнжэлһэн юм.

хүндэтэ зэргэнүүд олгогдохоо гадна, олонийн ордон, медальнуудаар шагнагдаһан байха юм. Театрые хүтэлбэрилжэ ябаһан ахамад найруулагша Г. Цыденжаповта СССР-эй арадай артист гэхэн үндэр нэрэ зэргэ олгогдоо бэлэй.

Хатуу шөрүүн дайнай жэлүүдтэ Г. Цыденжапов "Снайпер", "Сын народа" гэжэ зүжэгүүдые бэшэхэһээ гадна, бүлэг артистнуудые абаад, Белорусска фронт ошожо, сэргэшэдэй урда хоёр нара тухай концерт-наада табижа ябаа.

1949 ондо Г. Цыденжапов буряад арадайнгаа соёл гэгээрэлэй урда онсо габьяатай байһанайнгаа түлоо СССР-эй гүрэнэй шангай лауреат гэхэн үндэр зиндаада хүртөө хэн

Театрай ахамад найруулагша байха гэшэмнай тиимэшье амархан ажал бэшэ. Артист бүхэнэй досоо, газархиинь хуу мэдэхэ, хэн ямар абари зантайб, юу хэжэ, юун тухай бодожо ябадагынь хуу мэдэжэ ябаха ёһотой болоно бшуу. Гадна булантайнь үгээс ойлголсохо, бэе бэе хүндэлжэ, нүхэсэжэ ябаха ёһотой болоно ха юм.

Тингээгүй наа, ямар муртан һайн зүжэг бүтэжэ үгэхэб хэндэшье мэдэжэ. - "Г. Цыденжапов артистнуудтаа ехэ хүндэтэй, ороошые шанга эрилтэ табидаг, журамда дуратай багшамни байһан юм", - гээд Россин арадай артистка Н. К. Петрова хэлэдэг. Бишье оорынгоо түрүүшын алхамуудые театрта Г. Цыденжаповай хурса шүдэн доро хэжэ эхилһэн байлаб. Энэ хүмнай үндэр нэрэ зэргэтэйшье наа, ходоодо даруу түбшэн, үлүү ама хэлэ гаргажа ябадаггүй, уужам баян сэдхэлтэй хүн байгаа.

Гомбо Цыденжапович гансал зүжэгүүдые найруулан табидаг бэшэ, үшөө кинофильмнүүдтэ ("Случай в тайге", "Последний угол", "Кочующий фронт", "Золотой дом"...) буулгуулаһан байха.

Гомбо Цыденжапович Цыденжапов - нинтын болон гүрэнэй элитэ ажал ябуулагша, буряад арадайнгаа дундаһаа эгээл түрүүлэн СССР-эй арадай артист, СССР-эй Гүрэнэй шангай лауреат болоһон хүн. Бэлигтэй хүбүүмнай арадайнгаа омогорхол болохо ёһоороо болоно.

Ч. ШАНЮШКИНА,
Россин арадай артистка.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: СССР-эй арадай артист Г. Цыденжапов. М. ШАНТАКОВОЙ фото-буулгабары.

СССР-эй арадай артист Г. Ц. Цыденжаповай 90 жэлэй ойдо

БУРЯАД АРАДАЙ ОМОГОРХОЛ

1905 оной майн 3-да Баргажанай аймагай Лутшахаан нууринда буряад ороноймнай солото бүгдэй нэгэн болохо, СССР-эй арадай артист, СССР-эй гүрэнэй элитэ ажал ябуулагша, хандуулагша, режиссёр, драматург, артист Гомбо Цыденжапович Цыденжапов түрэлэн байна. Эдэ дэрүүдтэ манай республика тухай хүбүүнэйнгээ түрэнөөр 90 жэлэй ойе үргэнөөр тэмдэглэжэ байна.

Гомбо Цыденжапов тухай нэгэ үгэс хэлэжэ болохогүй. Юундэб гэсэдэ, энэ хүмнай тэрэ сагайнгаа байгаа - оорын хараа бодолтой, элитэ заршамтай, онсо буртултай, ехэ талаан бэлигтэй байһан гэжэ бидэ булта мэдэнбди.

Дээрээ үгтэһэн ехэ талаан бэлигтэй хүмнай хүнһоол нэгэ ажал ондоонлог, зарим зондо хандуулагшай байдаг гэжэ буланда мэдэжэ ха юм даа.

Хэнишье мэдэхээр, Гомбо Цыденжапов буряад арадайнгаа ажал хараха хүбүүдэй нэгэн, режиссёр, драматург, актёр, театрай болон соёл зүжэгшэ элитэ ехэ ажал ябуулагша байхалһаа гадна, 1931 ондо Москва хотодо ГИТИС-эй актёрско факультеттэ ороод, 1935 ондо тэрэ уулиа амжалтатайгаар түрэлэн байна.

Багшанарын хэд байгааб гэсэдэ, МХАТ-ай бэлигтэ артист болон режиссёрнууд Я. Судаков, И. М. Расевский гэгшэд болоно. Эдэ багшанарнай МХАТ-ай, К. С. Станиславскийн ёһотой хургуули гараһан

мэргэжэлтэ хэн. Хайшан гэжэ артистнуудые бэлдэхэб, роль дээрэ яажа хүдэлхэб, сэбэр хайшаар дуугаржа, уян нугархайгаар ябажа хурахаб гэхэ мэтэ багшанарайнгаа хургаалые дээрэ үгэдэ, залуухан ябаһан Гомбо хүбүүн бүхы наһан соогоо хадуужа абаа.

1933 оной үбэл Г. Цыденжапов Улаан-Үдэ ерөжэ, Буряадай хүгжэмэй болон драмын театрта практика гарахадаа, Х. Намсаревтай "Опониһоо - дүлэн" гэжэ пьесээр зүжэг табиһан байна. Зүжэгшэйн гол нюур - хүдөөгэй бэлшээрһинэ гараагүй хонинһон хүбүүн граждэн дайнай үгэдэ ошон, ябан партизанска отрядтай командир болотороо уржага шадана.

Энэ рольдо артистнууд Н. Дылыров, Ч.Н. Генинов гэгшэд наадаһан байна.

Хойто жэлдэнь Г. Цыденжапов Улаан-Үдэ хотынгоо ород театрай тайзан дээрэ В. Киришолой "Чудесный сплав" ("Гайхамшагта харилсаан") гэжэ зүжэг табидаг, дипломно ажалаа амжалтатайгаар хамгаалжа шадан байһа.

Тингээд 1935 ондо түрэл шотагаа бусажа, Буряадай хүгжэмэй болон драмын театрай уран хайханай талаар хүтэлбэрилэгшөөр томилогдоһон юм. Хэнишье мэдэхээр, хаяхан тогтоогдоһон театр хүл дээрэ арай шамай гаража ядажа байгаа. Тухай найруулагшын мэргэжэлтэй боложо ерэхэн Г. Цыденжапов, М. Шамбуева гэгшэд артистнуудай бэлиг шадабари дээшлүүлхын тула аргагүй ехэ хүдэлмэри ябуулаһан байха юм. Г.

дээрэ табигдаагүй пьесэтэй танилсуулжа, хайшан гэжэ оорынгоо роль дээрэ хүдэлхэб, сценическэ образ гээшэмнай юун гэһинэб, яагаад зүжэгшэд суг хамта нэгэ амин шэнгээр наадахаб гэхэ мэтэнь хургаалнуудые залуу артистнуудтаа заажа үгэдэг бэлэй. Уданшьегүй Гольдонийн "Слуга двух господ" Шиллерэй "Коварство и любовь", М. Горькийн "Васса Железнова" болон бэшэшье зүжэгүүд табигдаһан юм.

Һая хүл дээрэ гаража байһан театрай тайзан дээрэ В. Шекспирэй "Отеллын" (найруулагшань А. Ицков) табигдаһанинь онсо удхатай, юундэб гэхэдэ, гол рольдо Г. Цыденжапов, Ягын рольдо Н. Балдано, Дездемонын рольдо М. Шамбуева, М. Степанова гэгшэд үнэмшэмэ зохидоор, хүнэй сэдхэл хүдэлгэмөөр наадажа, олоной хайшаалда хүртэһэн байха юм.

Г. Цыденжапов Отеллын рольдо наадахадаа, уян сагаан сэдхэлэнь, абари зангыень тобойсо харуулжа шадаа гэжэ театр шэнжэлэгшэд тэмдэглэһэн байдаг.

Уданшьегүй театрта Н. Погодиной "Кремлин курянтнууд" гэжэ зүжэг табигдажа, Г. Цыденжаповта В. Лениней роль наадахынь даалгагдаһан юм. Энэ роль үнэмшэмэ хайшаар наадахын тула ямар бэлиг шадабари хэрэгтэйб гэжэ хэндэшье мэдэжэ ха юм даа.

Иимэ томо гүн ухаантай хүнэй абари зан, түхэл шарай тон зүбөөр харуулахын тула Г. Цыденжапов

Лениней образ дээрэ артист дун хамтадаа хахад жэл соо хүдэлөө. Энэ хэлэн ехэ ажалын дэмы үнгэрөөгүй, одоол үнэмшэмэ зохидоор Лениней абари зан, бодожо ябаһан бодол, түхэл шарайнь тобойсо харуулжа шадаа гэжэ республикымнай газетэ болон журналнууд тэмдэглэжэ бэлэй. Россин габьяата артист П. Николаев энэ зүжэгтэ матрос Рыбаковые наадаһан байха юм. һүүдэнь оорынгоо дурдалган соогоо "Бидэ энэ зүжэгтэ хабаадаһан артистнар бултадаа Ленин - Цыденжаповта дуралһоо бэлэйбди" гэжэ бэшэһэн байдаг.

Энэ зүжэг республикымнай олонийнэдэ, дээдын эмхи зургаануудта ехээр хайшаагдаһан байха юм. Уданшьегүй, Г. Цыденжапов МХАТ-та эрдэм бэлигтэ дээшлүүлхэеэ Москва хотодо мордоо бэлэй. Тэндэ нуралсал хэжэ байхадаа, Г. Цыденжапов ородой агууехэ театрай реформатор К. С. Станиславскийн шабиннар М. Н. Кедровой, И. М. Москвинтай, А. К. Тарасоватай, П. Н. Хмелевтой дүтэ танилсажа нүхэсоо бэлэй.

1940 ондо Буряад-Монголой республикын түрүүшын декадын болоходо, Г. Цыденжапов хамсыгаа шамажа ороһон байха. Москва хотодоо тухай мэргэжэлтэ И. М. Туманов, И. А. Моисеев, М. П. Фролов гэгшэд уригдажа, ехэ туһаламжа үзүүлһэн байна. Түрүүшын декада эрхим хайшаар үнгэргэгдэжэ, театр Лениней орденээр, олон артистнуудта Буряад Республикын болон Россин арадай, габьяата артист гэхэн

ГЭР-МУЗЕЙ НЭЭГДЭБЭ

Мүнөө нютагайхидын - Баргажанай аймагай хүн зон Соёлойнгоо ордон соо сугларжа, Гомбо Цыденжаповичай түрэнөөр 90 жэлэй ойн баярай үдэрье тэмдэглэбэ.

Октябрийн 15-да Гомбо Цыденжаповай түрэлэн Лутшахаан шотагта артистын ажабайдалые, ажал хэрэгые харуулаһан гэр-музей нээлгын баяр ёһолол болохоор хараалагдажа, тоонто нютаганнь хүн зон, захиргаанай, ажыхын хүтэлбэрилэгшэд бэлэдхэлэй ехэ хүдэлмэри хэһэн байна. Лутшахаан шотагта А. А. Очировай хүтэлбэри доро уран гартай дархашуул музейн гэрые бариба.

Эндэнь манай республикада оперо болон баледтэй театр нээхэ гэхэн БМАССР-эй правительствын тогтоол, Гомбо Цыденжаповичай театрайнгаа эдэбхигтэдэй буулгуулаһан зураг, "Иван Сусанин" гэжэ опероһоо болон газетэнүүдһээ абтаһан һонирхолтой мэдээсэлнүүд, фото-зурагууд олоор табыатай. Тинхэдэ артистын абаһан ордон, медальнуудай, БМАССР-эй, РСФСР-эй депутат байһан үнэмшэлгэ болон эдэбэ документнүүд олоной анхаралда табыатай. Гадна мэдээжэ артистын гэр булынхидэй хэрэглэдэг зэр зэмсэгүүд, Гомбо Цыденжаповичай агнуурийн буу, номо хэрэгсэлнүүд, тухай түхээрэлгэ гэхэ мэтэ урданай зүйлнүүдые хүн зон харахадаа, ехэтэ һонирхоһон байха юм.

Манай корр.

БӨӨ МҮРГЭЛ

Эвэ болбол эртын шажан мүргэлнүүдэй нэгэн юм. Байгаалин мүнөөнүүд амиды, өөрын хүлдэтэй байдаг (анимизм), мүн хүн, ургамал амяараа хүннээ заяатай гэгээн үзэлхөө үндэнхэдэг. Хэдаа барга сагай шажан мүргэлэй нэгэн гэжэ тоологдодог. Ито ба Зүүн Азийн, Африкын арадуудай, Америкын индейцүүдэй мүн ба Дэлгэрэнги.

Манай орондо илангаяа Хойто зүгэй арадуудай дунда ехээр мэргэнтэй байхан. Тиймэһээ эвенк хэлэнэй "хөөрэнхэн, хүхирхэн, гэгээн болоһон" гэжэ удхатай "саман" гэжэ үгэнь "шаман" гэгээн хэлтэйгөөр ород хэлэндэ абтаһан юм.

Бөө мүргэл монгол угсаатанай эртын шажан байһанаа, буддын шажанда туригдэһэн. Гэбэшье буряад нотагуудта мүнөө хүрэтэр байһар. Олон хүн ламадэшье, бөөдэшье хүгэдэдэг.

Бурян дэбхэрэн бөөлэжэ байха үедөө (камлание), бөө онго (экстаз), хөөһэ буран, ойро зуура мэдээ табин унахадаа, гэгээн гэгээн эвэ бурхадтай харилсан, үбшэн хүниие эдэгээхэ гэгээн гуйдаг, мүн элдэб юумэ тодоор мэдэжэ хэлэдэг.

Бөө мүргэл эгээ түрүүн хаана бии болооб гэжэ мэдэгдэдэггүй. Эгээ элдэб арадуудта амяараа бии болоо бэээ гэжэ тухайлагдадаг. Эгээ болбол нядаһаа хүдэлдэжэ, ордоһолон мэдээ алдан унадаг гэгээн хөлбоотойгоор бии болоо гэжэ тухайлагдадаг.

Онго ороод байха үедөө (состояние транса, каталепсии), бөө али юумэ тон мэргэнээр мэдэхэ шадабаритай болодог. Тиймэһээ, эгээнь, хойто зүгэй арадууд алдагдһан оромнай хаана ябанаб, ямар газарта агтуури эгээл урагшатай байхаб гэжэ юумэ бөөһөө асуудаг.

Түбэй Африкада олон жэл хүдэлһэн нэгэ врач иимэ юумэ аман байгаа гэжэ Мень бэшэнэ. Нэгэ угсаатанай хэдэн хүн ороодоод, тэрэниие яашье оложо ядахадаа, удамаршань нотагай гэгээн хандаба ха. Жэжэхэн толгойтой аад, эрэ хүнэйхи шэнги буртай, соо хараһан хонхогор нюдэтэй шүрбэлхэлиг энэ эхэнэр аада ута бургааһа баряад, астайгаад зогсобо гэнэ. Зүүн баруун гар аадань хоёр эхэнэр согсойн хууба. Алуулагша хүнүүдэй түрэл могоо дүрбэн эрэ, нэгэ эхэнэр сэхэ урдань зогсогдобо. Удамаршын могоо эрэ хуужа байгша эхэнэрэй нэгэниинь жэжэхэн модохоноор аганай бургааһы нэгэ жэгдээр тоншожо эхилбэ. Харин негр аман хоёр гараа сэхэ болгон, бургааһаая шанга гэгшээр адхаад, бөөһөө халгангүй тэрэнээ шэртэнэ ха.

Нүгөө эхэнэрнын модохоноороо бургааһынь улам түргэнээр хууно. Удаганай гар болон бэнь хүшэлдэшэһэн юумэ шэнги могоогүй. Тийгэжэ байгараа нюдөө хилагануулан, сагаа эреэнээрэ аман, бургааһаараа газар сохижо оробо. Гэнтэ шүрбэлхэниинь амангараар татадан, газарта тэс байса унаад, онго оруулан бургааһаа, бургааһаараа газар сохижол ябана гэнэ.

Мухарижа ябһан удаганһаа хүрдэһэн хүнүүдэй хажуу тээшээ аман багтань удаган гэгтэ хүрэн бодоод, дүрбэн эрэ хүнэй амангараа хуууша эхэнэрэе агта унажа, ан зэрлигээр бургааһаараа эрэнэ сохижо оробо ха. Тийгэжэ байтарын тэрэ эхэнэр газарта аман алаһаанда хабалдаһанаа мэдэрээ. Тийгээд үшөө хэдэй амангараһынь хууушээр элирүүлэгдээ хэн ха.

Эрэ удаганай телепатическа шадабаритай гэхэ гү, али тэндэ аман хүнэй бодоһы таажа шадаха байһаниинь эндэ харагдана гэжэ А. Мень бэшэнэ.

Бөөнүүдэй элдэб жэгтэй юумэнүүдые хэжэ шададаг тухайнь мүнөө бэшэһэн байдаг. В. Богораз гэжэ эрдэмтэ-этнограф мэдэһэн нэгэ бөөдэ арга шадабарияа харуулахынь гуйба ха. Эрэнэ нисэгэн нюрландаа улаан американ хүнжэл хэдэрээд, "Шангар барил" гэжэ хашхараад, газашаа мүлхэн жүдхэбэ. Бөөгэй эрэнэ баряагүйице хаань, тэрэнэ нюрландань шангаар амангараа бөөһөө таһаржа үгэбэгүй. Тийхэдэнь хоёр хүлөөрөө аганай модоһоо тулгаад эрдэмтэнэй гэдэргэнь жүдхэхэдэ, тэрэнэ эрэнэ хөөржэ, һара харагдашаба. Айһан эрдэмтын хүнжэлөө бөөрхихэдэнь, үбгэн могой шэнгээр газарта мүлхэн гараад:

-Ойгобо гүш, энэ хүнжэл минии ха юм, -гээ хэн ха.

Эсхимос бөөгэй үлээһэн уһаараа тэрэнэй айхабгараар мушхажэ айһан доторые дары аргалжарихан тухай американ биолог Ф. Мейер бэшэһэн байдаг. Фиджар аралай зон бөөлэлгын үедэ саб аган болотороо халаһан шулуун дээгүүр ханаа амар ябажа байдаг гэжэ. Яхад бөөнэр сэдхэлэй үбшэнүүдые бэрхээр аргалдаг гэжэ гуйдаг. Бөөнэр бороо, саһа оруулжа шададаг гэхэ.

Хүн бүхэн бөө боложо шадахагүй. Бөө гарбалтай хүнүүд гү, али бөөдэ ехээр нааршаагдһан хүнүүд лэ бөө болодог гэжэ хойто могоо баталан хэлэдэг. Бөө болохоһонго урда тэрэ хүнэй байраһаа аман ошожо, агы гү, али балгаан соо эдихэ хоол, ундаагүй хэдэн минутто хуудаг. Тийхэ үедөө харгалзагша агууехэ хүлдэ тухай саг амангараа бисалган бодохо ёһотой.

Тансаараа хуужа удаан зобохондонь лэ, хүнэй ухаан тон һонор болодог гэжэ тэдэ хэлэдэг. Хэдэн хоног үнгэрһэн хойно нэгэ бага аман ундаа үдэдэг ха. Тийгээд туршалгань заримдаа 30 хоног хүрэтэр амангараа гэдэг. Тэрэ үедөө харгалзагша агууехэ заяан тухайгаал аман, үдэр бүрийн байдал болон хүнүүд тухай огто бодохо ёһотой. Тийгээд байтарын нэгэ угтаандань тэрэ агууехэ заяаниинь амангараа, шанар бүтэһэндэ тоологдодог байна.

Буряадуудай шүтэдэг бөө мүргэл тухай Д. Банзаров, В. Юмсунов, Н. Хангалов, Г. Ц. Цыбиков, Б. Петри, Т. М. Михайлов, И. М. Митришев, И. Урбанаева болон бусад эрдэмтэдэй ном, статьянууд мүн юм.

Эрэнэ засагай үедэ бөө мүргэл мүн лэ харша зүйл гэжэ тоологдодог байна. Харин мүнөө тэрэ нэргээгдэжэ, буддын шажанда эрэнэ шэнжэлдэжэ байдаг. Ерэхэ зун Ниитын эрдэмэй институтта бөө мүргэлээр уласхоорондын шэнжэтэй ехэ хуралдаан болохоор амангараа.

Л. ШАГДАРОВ,
эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ.

Ородой алдартэ поэүүд Анна Ахматова Николай Гумилев хоёрой хүбүүн Лев Гумилев хэдэн дахин тушаагдахынгаа забхарта ород, монгол болон бусад арадуудай түүхээр томо томо шэнжэлгэнүүдые бэшэжэ үрдийн юм. Албан ёһоной түүхэшэдэй шүүмжэлдэгшье хаань, Л. Н. Гумилевой шэн-

ЗОХЁЛНУУДЫНЬ ХЭБЛЭГДЭХЭНЬ

жэлгэнүүд олон миллион зоной дунда тон ехэ һонирхол үүсхэнэ байна. Мүнөө тэдэ зохиолнуудайнь сутлуулбари 15 боти боложо, анха түрүүшынхье хамта хэблэгдэхэнь. Л. Гумилев монголшуудай түүхые шэнээр хаража үзэһэн хүн юм. Гайхамшаг эрдэмтэн А. Н. Гумилев 1912 ондо түрэнэ. Бэлгитэй хүбүүн Ленинградтай университетэ ороод нуража байгараа, хорин хоёртойдоо эсэгынгээ түлөө гэгтэ тушаагдһанан бэлэй. Эсэгынэнь большевигүүд 1921 ондо бууджа алаһан, алдартэ пост эхэнэ тушаагдажа, баһал олон жэлдэ зобохон байгаа.

Лев Гумилев түрүүн Беломорканалай барилгада эльгээгдээд, һүүдэнь Норильск сүлэгдөө хэн. Олон дахин тушаагдһан. Эгээ һүүлдэ 1949 ондо хаагдаа. 1956 ондо сүлөөдэ табигдажа, сагааруулагдаа. Ехэ нүхэдэй туһаламжаар Ленинградтай университетэ орожо, олон жэлдэ багшалаа, докторой диссертаци хоёр дахин хамгаалаа, олон ном бэшээ. 1992 оной июниин 16-да һаһа бараа.

Анна Андреевна Ахматова эхэнэ нэгтэ иигэжэ бэшээ хэн: "Хүн зон, маани унштыг даа минии түлөө: хани нүхэрнй газар дорол, хүбүүмни шорондол".

ХАЙРА ГАМГҮЙГӨӨР ХЮДАА

Тэбхэр 30 жэлэй урда, 1965 оной октябр һарада Индонезийн коммунистууд гүрэнэй урбалта хээд, буруу хүрэнэн юм. Гэбэшье бүхы наһаараа президент байха гэжэ соносхогдоһон генерал Сухарто тушаалаа буулгадаад, гэртээ хаагдаһан байгаа. Тэрэнэй орондо ороһон Сухарто коммунистуудые хайра гамгүйгөөр ходоһан, олон мянган хүниие түрмэдэ хааһан, сүлэһэн байна. Тэрэ 5 мянган, харин зарим мэдээгээр миллион хүниие хороогоо гэдэг. Конгын Мобуту, Чилиин Пиночет шэнгээр засаг шангаар барихан Сухарто оронойнгоо байдал эрдэ һайжаруулжа шадаа. Энэниие харахадаа, "хатуу шэрүүн гар" баһал хэрэгтэй гэшэ ха гэжэ зариман тобишодог.

ЭГЭЭЛ ОЛОН СТАТЬЯ ГАРГАДАГ БАЙБА

Дэлхэйн эрдэмэй түбүүдтэ жэлэй туршада хэды статья толилогдоноб гэжэ американ статистигууд тоолодог байна. Тийн 90-ээд онуудай эхээр эгээл олон гэхэ гү, али 15,5 мянган эрдэмэй статья Москвада толилогдоо. Хоёрдохи нуурида Лондон гараба. Тэндэ 14 мянган статья, харин гурбадахы болоһон США-гай Бостон хотодо 13,5 мянган статья толилогдоо.

Энээнэй ушарын гэхэдэ, Москвада угаа олон эрдэмтэнай сутларшанхай юм. Урдань ород зохиолшоной дунда нэгэ нимэ үгэ ябадаг хэн: "Все писатели в столице, один Шолохов в станице". Тэрэндэл аман баргай гэжэ һанаһан эрдэмтэн бүхэн түб хото гэшэ тэгүүддэг байгаа бшуу. Мүнөө урданай статьянуудые толилохо арга боломжын хизаарлагдаһашье, Москвада эрдэмэй статьянууд үшөө олоор гараһан зандаа.

ЗАНШАЛТА БЭШЭ ЭМШЭЛЭЛГЭ ТУХАЙ

Эрдэмэй гэхэ гү, али заншалта медицинын доройтоло тухай мүнөө ходо хэлэдэг болонхой. Зүгөөр, минии һанамжаар, тиймэ юумэн үгы. Тэд һөөргэ, һүүдэй хэдэн арбаад жэлэй туршада медицинын хүгжэлтэдэ айхабтар ехэ заншалта болоо юм. Үнэхөөрөө эгээд гайхамшаг зүйлүүд үзэгдөө бшуу. Компьютерна приборнуудай туһаламжаар үбшэнүүдые һайнаар танидаг болообди. Жэшэнь, эхотомоскоп ашараһаа гараһан ультра-абяанай шэнжэлдэжэ байгаа органиһоо айжа, электронно аргаар хубилгагдахадань, телевизорэй экран тэрэ органие тон тодоор харуудаг. Энээнэй ашаар врач-диагност гэдэһэн соо байһан урын хүжэлтые адагладаг, зүрхэнэй эзмэгые (порок сердца), эльгэн гү, али бөөрэ соохи шулуу болон бусад олон юумэ илгаруулжа шададаг.

Мүн уураг тархи болон зүрхэндэ айхабтар шухаг операцн хэдэг бололо, бөөрын шулуунай үбшы операцнгүйгөөр аргалдаг бололо, иммунологи болон генетикин амжалтанууд, үр эхэтэ фармакологи болон бусад олон зүйлүүд медицинын түхэл шэнжые хубилгажа, хүнэй эдэбхитэй амдаралые утадхаа юм. Жэшэнь, манай орондо сиамска эхирнүүдые бэе бэеһэнь һалгааха операцнүүд хэгдэдэг болонхой.

Тусхайбал, хирург микроскопоор хаража, хоёр хүнэй ниилэлдэшэһэн уураг тархиин гурьбануудые болон һудануудые бэе бэеһэнь һалгадаг. Мүнөө юрэ болбосон нийгэмдэ ами һанаһан сэн дээшлээ, ами һанаһаа удха түгэдээрөөр үнгэргэхэ гэжэ олонхи хүнүүд эрмэлзэдэг болоо. Гэхэтэй хамта научна медицинэдэ айхабтар ехэ амжалтануудай туйлагдаһашье, практическа медицинэнай ехэ дутагдалтай байна, тэндэ эрдэм ухаанай туйлалтанууд мууса нэбтэрүүлэгдэнэ. Угайдахада мүнөө эм дом дутагдадаг, үнэтэй болоно.

Иймэ эрхэ байдалда заншалта бэшэ эмнэлгэ дэлгэржэ, гайхамшаг түргөөр эмгэгээрхидэг гэжэ суурхадаг эмнэлгэд олошороо.

Заншалта бэшэ медицинын эгээл суутай түлөөлэгшэдые абажа харабал, тэдэнэр олон ушарта врачэбнэ эрдэмгүй хүнүүд байна. Жэшэнь, Джуна, Чумак, Васильев гэхэ мэтэ. Харин заримдаа врач аад, ондоо шэглэлээр эмнэдэг болоһон зон. Жэшэнь, Касьян санитарна врач юм.

Заншалта медицинын врач хүниие удаан, ехэ эм дом уулгажа аргалдаг гэшэ ааб даа. Харин Чумак мэтын эмнэлгэд дары аргалбади гэдэг. Эмнэлгын элшэ оруулан ("заряженно") уһиел уухада хэрэг бүтэшэдэг юм байна.

БУРЯАДАЙ Ниитын эрдэмэй институтай түүхэшэ республикынгаа арадуудай түүхэ шэнжэлхэ талаар ехэ ажал ябуулжа байдаг. Энэ асуудалаар үргэн ехэ хуралдаанууд, конференцинууд үнгэргэгдэжэ, Буряад ороной хүгжэлтын бүхы шатые шэнжэлһэн һонирхолтой элидхэлнүүд хэгдэжэ, үгэ буляалдаата хөөрэлдөөнүүд болодог юм.

Фотожурналист Цыбен Цыренжаповай архивһаа абтаһан зураг дээрэ түүхын эрдэмэй кандидат Николай Владимирович Ким болон түүхын эрдэмэй доктор Тарас Максимович Михайловые харанабди.

Тэдэнэй олонхинь эм хэрэглэдэггүй. Зариманиинь үбшэн газарта гараа дахаха, массаж хэрэглэхэ гэхэ мэтээр эмнэдэг.

Тийн эдэ гайхамшаг эмнэлгэд үбшэн хүндэ үнэхөөрөө туһална гэшэ гү гэгээн гол асуудал гарана. Зарим тэды туһална гэжэ би харюусаха байнаб. Адалахада психотерапевтүүд сэдхэлтэй холбоотой үбшэнүүдые амжалтатайгаар аргална. Харин бусад үбшэнүүдтэ балай бирагагүй. Зүгөөр тэдэнэр психогеннэ үбшэнүүдые гүйсэд аргалжархина гэжэ хэлэхээр бэшэ. Олон ушарта үбшэниие, һуларуудга гэжэ һанаһаар.

Эгээд Эгигэл болон Үнэн тухай мүнхын асуудал гаража эрэнэ. Түрүүшынхын шажан мүргэлэй, харин хоёрдохиинь эрдэм наукин онсо зүйлын болоһон. Олон миллион хүнүүдэй заншалта бэшэ медицинэдэ үнэн зүрхэнһөө этигэдэгын тэдэнэй үбшэнөө дийлэхэдэнь туһалжашье болоо. Зүгөөр буруу юумэндэ этигэлгэн болодог гэжэ мартаха ёһотойбди. Жэшэнь, үе сөгтэа хүнүүд Нерон, Наполеон, Гитлер, Сталин гэхэ мэтэ хүнүүдтэ аргагүйгөөр этигэдэг, тийн тэрэ этигэлгын баатаршалануудта зоригжулдаг байгаа.

Заншалта бэшэ медицинэ тухай хэлэхэдэ, хүнүүдые нэгэ аюуһаа һэргылэ шухала. Юун бэ гэхэдэ, эдэ гайхамшаг эмнэлгэдэй дунда ёһотой мэхшэд бии болонхой. Жэшэнь, биологийн эрдэмэй доктор Васильев невролог мэргэжэлтэй бэшэ аад, үхибүүдэй церебральна паралич гэшые аргалхаб гэжэ соносхобошье, тэрэниие огто шадахагүй хүн байжа, олон зондо бүтэшгүй найдал түрүүлээ, гай гарзада оруулаа. Арбаад хүнэй бэнь барг шэнги болобошье, тэдэнь ондоо үбшэнтэй зон байгаа. Үбшэнтэй имэшүүлнүүдтэй ушарбал, үбшэнөө буруу таноулажа, тэрэнэ бүри һэдэрээхэ аюултай. Энээнһээ хүн зониие һэргылэхэ шухала.

Үхибүүдэй үхэлгые усадхалга, хүнэй һаһы ехээр утадхалга, яаралтай хирургн, онкологийн амжалтанууд, инфаркт миокарда болон уураг тархиин инсультнуудые, уушханай хадхалаае аргалаага иматгал научна медицинэдэ хабаатай.

Харин моодно гайхамшаг эмшэлэгшэд байн байн мартагдадаг. Тийн ерээдүй хадаа научна медицинын талада гэжэ тон мэдээжэ. Зүгөөр мүнөөнэй бэрхэтэй эрхэ байдалда үбдэжэ, зобожо байһан хүндэ шадаха һаа, хэньше туһалаг лэ. Гансал тэдэ тон үнэн сэхэ, харюусалгатай ба иматгал олзо намһан зон бэшэ байха ёһотой.

А. М. ВЕЙН,
невропатолог, профессор.

ҺАЙН ШЭНГИ ААД...

Америкэдэ "Алар" гэдэг химикат һая болотор хэрэглэгдэдэг байһан. Тэрэнэй ашаар эвэ виноград, черешни болон газарай һамар ургадаг, нэгэн зэргэ эдеешэдэг, мүн эвэ удаан хадагалхада гутасагүй болгодог. Гэбэшье тэрэ "Алар" гэшэ ракова болон аюулта үбшэнүүдэй шалтагаан боложо

болодог гэжэ элирүүлэгдэһэн юм.

Энэниие мэдэһэн хүн зон яблока, виноград гэхэ мэтые ехээр худалдан абахаяа болиходонь лэ, "яблокын корольнууд" тэрэ химикадуудые хэрэглэхэ болёо. Хорото химикадуудые хэрэглэн ургуулан хүүдөө ажахын бусад продуктуудта "Аларта" эсэргүү хэгдэһэн тэмсэлэй дүй дүршэлые дэлгэрүүлэх гэжэ продукци хэрэглэгшэдэй аша туйһе хамгаалдаг эмхинүүд уржална.

ТЕЛЕВИДЕНИ

Октябрийн 16-аа 22 болотор

16. ПОНЕДЕЛЬНИК

16.00 - Профилатические работы.
16.00 Новости.
16.00 Пресс-экспресс.
16.00 Мультфильм.
16.00 Марафон-15.
16.00 Звездный час.
16.00 Элен и ребята.
16.00 Джем.
16.00 Семь дней спорта.
16.00 Новости.
16.00 Тропиканка.
16.00 Час пик.
16.00 Угадай мелодию.
16.00 Если...
16.00 Спокойной ночи, малыши!
16.00 Время.
16.00 Батз. 3 серия.
16.00 У нас от ума одно горе. Из цикла "Загадки истории".
16.05 Новости.
16.05 Твин Пикс.
16.05 Семь дней спорта.
16.05 Ставка больше, чем жизнь.
16.05 В мире джаза... (До 04. 20).

17. ВТОРНИК

17.00 Вести.
17.00 Звезды говорят.
17.00 Требуются, требуются...
17.00 Ритмика.
17.00 Новая линия.
17.00 Мультфильм.
17.00 Ключевой момент.
17.00 От нашего корреспондента.
17.00 Телегазета.
17.00 Время.
17.00 Милицейская хроника.
17.00 Моя Россия.
17.30 Мультфильм.
17.40 На спортивной орбите.
17.40 Курьер.
17.45 В вашем доме торжество.
17.50 Аялга дуунтай уулзалга.
17.55 Видеоканал "Пульс".
18.00 Вести.
18.00 Автомиг.
18.00 Худ. фильм "Горькая кровь" (США).
18.20 Река времени (до 01. 25).
18.30 Программа передач.
18.35 Детские новости.
18.40 Юные таланты в концерте "Славия".
18.45 Описание.
18.50 Новая линия.
18.55 Купить - не купить.
18.55 Вольная борьба. Сборная России. Сборная Мира.
19.00 Устами младенца.
19.05 Мультфильм.
19.20 ТВ-3.
19.30 Авооська.
19.40 Параллель.
19.45 Боевик "Шурави".

15.05 Ставка больше, чем жизнь.
16.00 Новости.
16.20 Мультфильм.
16.50 Мультитролли.
17.10 Волшебный мир.
17.35 Элен и ребята.
18.00 До 16 и старше...
18.30 Семь дней спорта.
19.00 Новости.
19.20 Тропиканка.
20.10 Час пик.
20.35 Угадай мелодию.
21.00 Тема.
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время.
22.50 Ретроспектива фильмов Никиты Михалкова "Без свидетелей".
00.30 Москва. Кремль.
00.50 Новости.
01.10 Твин Пикс.

РОССИЯ
9.00 Вести.
9.20 Звезды говорят.
9.25 Требуются, требуются...
9.30 Ритмика.
9.45 Новая линия.
10.00 Мультфильм.
10.25 Ключевой момент.
10.35 От нашего корреспондента.
10.55 Телегазета.
11.00 Вести.
11.30 Милицейская хроника.
11.40 Моя Россия.

Бурятское телевидение
17.30 Мультфильм.
17.40 На спортивной орбите.
18.10 Курьер.
18.35 В вашем доме торжество.
18.50 Аялга дуунтай уулзалга.
19.35 Видеоканал "Пульс".
20.35 Байгал.
20.45 Унтаахай.

РОССИЯ
21.00 Вести.
21.25 Подробности.
21.35 И Чурикова, М. Ульянов и С. Любшин в фильме Г. Панфилова "Тема".
23.25 Астрология любви. И Понаровская
00.00 Вести
00.25 Автомиг
00.30 Экран криминальных сообщений
00.40 Река времени
00.45 Горькая кровь. 2 серия. (до 01. 40).

Бурятия
17.00 Программа передач.
17.05 Детские новости.
17.20 Праздник каждый день.
17.30 Соленый ветер.
17.50 Месяцеслов.
18.00 Вести.
18.20 Мультфильм.
18.45 И помнит мир.
19.15 Своя игра.
19.45 Ваш партнер.
19.55 Антракт.
20.00 Чисто английский репортаж.
20.10 Л-клуб.

Бурятия
21.00 Мультфильм.
21.20 ТВ-3.
21.30 Авооська.
21.40 Нити притяжений.
22.00 Его Величество.
22.25 Фильм-трагедия "Штрафники".

18. СРЕДА
ОРТВ
Телеуэро.
7.00, 7.30, 8.00, 8.30, 9.00, 9.30
Хроника дня. Погода.
7.05, 8.05, 9.05 Новости спорта.
7.10 Утренняя разминка.
8.10 Мультфильм.
8.20 Пресс-экспресс.
8.40 Досье.

8.50 Монетный двор.
9.10 Гость телеуэра.
9.40 Стиль.
10.00 Новости.
10.15 Тропиканка.
11.05 Тема.
11.50 В мире животных.
12.30 Угадай мелодию.
13.00 Новости.
13.10 В эфире ГТРК "Мир".
13.50 Обыкновенное чудо. 1 серия.
15.00 Ставка больше, чем жизнь.
16.00 Новости.
16.20 Мультфильм.
16.40 Кактус и К.
16.55 Домисолька.
17.10 Зов Джунглей.
17.35 Элен и ребята.
18.30 Семь дней спорта.
19.00 Новости.
19.20 Тропиканка.
20.10 Час пик.
20.35 Угадай мелодию.
21.00 В поисках утраченного.
21.45 Спокойной ночи малыши.
22.00 Время.
22.45 Смехопанорама.
23.20 Ретроспектива фильмов Никиты Михалкова "Урга - территория любви".
01.20 Музобоз.
02.00 Новости.
02.20 Твин Пикс.
03.10 Ставка больше, чем жизнь.

РОССИЯ
9.00 Вести.
9.20 Звезды говорят.
9.25 Требуются, требуются.
9.30 Ритмика.
9.45 Новая линия.
10.00 Мультфильм.
10.25 Ваш партнер Газпром.
10.45 Санта-Барбара.
11.40 Крестьянский вопрос.
12.00 Вести.
12.30 Милицейская хроника.
12.40 Телегазета.
12.45 Антракт.
12.55 Совершенно секретно

Бурятское телевидение
17.30 Мультфильм
18.00 Бамбаахай
18.25 Байгал.
18.35 Курьер.
18.50 В вашем доме торжество.
19.05 Гражданин и закон.
19.35 Ракурс представляет: Его Величество. Апельсин.
20.35 Байгал.
20.45 Унтаахай.

РОССИЯ
21.00 Вести.
21.25 Подробности.
21.35 Санта-Барбара.
22.35 Домино Михаила Боярского.
23.05 Чрезвычайный канал.
00.00 Вести.
00.25 Автомиг
00.30 Экран криминальных сообщений.
00.40 Короткометражные фильмы.
02.00 Река времени.
3 канал "Бурятия"
17.00 Программа передач.

РОССИЯ
17.05 Детские новости.
17.20 Праздник каждый день.
17.30 Кенгуру.
18.00 Вести.
18.20 Мультфильм.
18.45 Дальний Восток.
19.15 Теледебаты.
19.45 Видеопозция. Сергей Есенин.
19.55 Ваш партнер.
20.10 Зал ожидания.

21.00 Мультфильм
21.20 ТВ-3.
21.30 Авооська.
21.40 Хочу, чтобы меня понимали (о В. С. Черномырдине).
22.10 "Убийство в Сайшан-Минор".

19. ЧЕТВЕРГ

ОРТВ
Телеуэро.
7.00, 7.30, 8.00, 8.30, 9.00, 9.30
Хроника дня. Погода.
7.05, 8.05, 9.05 Новости спорта.
7.10 Утренняя разминка.
8.10 Мультфильм.
8.20 Пресс-экспресс.
8.45 Новости для молодых.
8.50 Монетный двор.
9.10 Гость телеуэра.
9.35 Огород круглый год.
10.00 Новости.
10.15 Тропиканка.
11.05 Футбол. Лига чемпионов. "Русенборг" (Норвегия) - "Спартак" (Москва). 2 тайм. "Легия" (Польша) - "Блэкберн" (Англия) 2 тайм.
13.00 Новости.
13.10 В эфире ГТРК "Мир"
13.50 Обыкновенное чудо. 2 серия.
15.00 Ставка больше, чем жизнь.
16.00 Новости.
16.20 Мультфильм.
16.40 Лего-го.
17.10 Тин-тоник.
17.35 Элен и ребята
18.00 Рок-урок.
18.30 Семь дней спорта
19.00 Новости
19.20 Тропиканка.
20.10 Час пик.
20.35 В мире джаза.
21.00 Один на один.
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время.
22.50 Футбол. Лига чемпионов "Русенборг" (Норвегия) - "Спартак" (Москва).
00.50 Новости.
01.20 Футбол. Лига чемпионов
02.45 Семь дней спорта
03.15 Ставка больше, чем жизнь

РОССИЯ

9.00 Вести
9.20 Звезды говорят
9.25 Требуются, требуются...
9.30 Ритмика.
9.45 Новая линия
10.00 Спешите видеть
10.25 Санта-Барбара.
11.15 Чрезвычайный канал.
11.25 Торговый дом.
11.40 Крестьянский вопрос.
12.00 Вести.
12.30 Телегазета.
12.35 Мульти-пульти.
12.45 Пушкинский дом.
13.25 Антракт.

Бурятское телевидение

17.05 Мунхэ зула
17.45 Наедине со всеми.
18.30 Байгал.
18.40 Курьер.
18.55 В вашем доме торжество.
19.10 Видеоканал "Спектр".
Профессия - социальный работник
Консультирует специалист.
20.35 Байгал.
20.45 Унтаахай.

РОССИЯ

21.00 Вести.
21.25 Подробности.
21.35 Река времени.
21.40 Никто не забыт.
21.45 Санта-Барбара.
22.50 Автомиг.
22.55 Футбол. Кубок обладателей кубка.

1/8 финала. "Динамо" (Москва) - "Градец Кралово" (Чехия)
01.00 Вести.
01.25 Фестиваль итальянского кино "Трагедия смешного человека".

3 канал "Бурятия"

17.00 Программа передач.
РОССИЯ
17.05 Детские новости.
17.20 Праздник каждый день.
17.30 Новая линия.
18.00 Вести.
18.20 Мультфильм.
18.45 Лидер.
19.20 Маски-шоу.
19.55 Киноафиша.
20.10 Музыкальная кунсткамера.

Бурятия

21.00 Мультфильм.
21.20 ТВ-3.
21.30 Авооська.
21.40 Телевизионная приемная.
22.05 Детский "Черный квадрат".

20. ПЯТНИЦА

ОРТВ
Телеуэро.
7.00, 7.30, 8.00, 8.30, 9.00, 9.30
Хроника дня. Погода.
7.05, 8.05, 9.05 Новости спорта.
7.10 Утренняя разминка.
8.10 Мультфильм.
8.20 Пресс-экспресс.
8.40 Слухи.
8.50 Монетный двор.
9.10 Гость телеуэра.
9.35 Детали.
10.00 Новости.
10.15 Тропиканка.
11.05 Один на один.
11.45 Сергей Есенин.
12.30 Пока все дома.
13.00 Новости.
13.10 В эфире ГТРК "Мир".
13.50 Водевиль "Лев Гурыч Синичкин".
15.00 Ставка больше, чем жизнь.
16.00 Новости.
16.20 Отверженные.
16.50 Новая реальность.
17.15 Фильм-сказка "На золотом крыльце сидели...".
18.30 Семь дней спорта.
19.00 Новости.
19.20 Тропиканка.
20.10 Диков поле.
20.25 Человек и закон.
20.55 Поле чудес.
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время.
22.50 Ретроспектива фильмов Никиты Михалкова "Австоп".
23.55 Взгляд.
00.50 Новости.
01.10 Красавица и чудовище в фильме "Макс - моя любовь".
02.50 Семь дней спорта.
03.15 Ставка больше, чем жизнь.
04.25 Песня-95.

РОССИЯ

9.00 Вести.
9.20 Звезды говорят.
9.25 Требуются, требуются...
9.30 Ритмика.
9.45 Торговый дом.
10.00 Веселая карусель.
10.10 Антракт.
10.15 Санта-Барбара.
11.10 Телегазета.
11.15 Милицейская хроника.
11.25 Торговый дом.
11.40 Крестьянский вопрос.
12.00 Вести.
12.30 Антреприза. В. Стрежельчик.
13.20 Новая линия.
Бурятское телевидение
17.20 Приключенческий боевик "Золото мистера Гринвуда".
18.20 Ракурс представляет: "Заплата".
18.45 Буряад орон.
19.30 Курьер.
19.45 В вашем доме торжество.
20.00 Криминальная хроника.

Анищенко.

8.10 9.00 "Вчера. Сегодня. Завтра" Информационная программа.
19.01 19.58 Радиожурнал "Степные мелодии" (на бур. языке).
22, ВОСКРЕСЕНЬЕ
7.22 Информация, объявления.
7.30 8.00 "Под этим небосводом дано любить и помнить..." Литературно-музыкальная композиция.
8.10 9.00 Литературно-музыкальная программа "Алтаргана": "Поэзия Сергея Есенина в моей судьбе". Беседа с народным поэтом Бурятии Ц.Д. Дондогой (на бур. языке); знакомство с книгой Таисии Пьянковой "Сибирские сказки".
9.10 10.00 Школьный канал.
12.10 13.00 "Воскресный полдень" информационно-музыкальный выпуск молодежной редакции.

РАДИО

Октябрийн 16-аа 22 болотор

12.10 13.00 "Встреча для вас". Музыкальная передача с участием народного артиста России М. Елбонова (на бур. языке).
19.22 19.55 Республиканские известия (выпуск на рус. и бур. яз.)

19. ЧЕТВЕРГ
6.12 Республиканские известия (выпуск на рус. и бур. языках).
6.40 Обзор республиканских газет.
6.45 7.00 Информация, объявления.
7.22 Программа "Резонанс".
7.45 8.10 Утренний концерт.
12.10 13.00 Музыкальная передача из цикла "Встреча для вас".
19.22 19.52 Республиканские известия (выпуск на бур. и рус. яз.)

18. СРЕДА
6.12 Республиканские известия (выпуск на рус. и бур. яз.)
6.40 Обзор республиканских газет.
6.45 7.00 Информация, объявления.
7.22 "Юность республики" (на бур. языке).
7.47 8.10 Передача на общественно-политическую тему.
19.22 Республиканские известия (выпуск на бур. и рус. языках).

20. ПЯТНИЦА
6.12 Республиканские известия (выпуск на рус. и бур. языках).
6.40 Обзор Республиканских газет.
6.45 7.00 Информация, объявления.

7.22 Программа "Приватизация-95". Передача подготовлена Госкоммуществом республики Бурятия.
7.45 8.10 "Тоонто нютаг" (на бур. языке).
12.10 13.00 "Час вашего письма". Музыкальная программа.
19.02 19.52 Информационная программа "Вчера. Сегодня. Завтра".

21. СУББОТА
6.12 "Сельские заботы" (выпуск на бур. языке).
6.40 Обзор республиканских газет.
6.45 7.00 Информация, объявления.
7.22 "Щедры ли осенние дары полей Ошуркова?".
7.45 8.10 Радиобиблиотека. Сатирические стихи Владимира

16. ПОНЕДЕЛЬНИК

12 "Анонс". Радиообозрение передач текущей недели.
12.25 Радиожурнал "Земля родная" (на бур. языке).
14.5 7.00 Информация, объявления.
15.22 Радиостудия "Улан-Удэ".
17.00 Утренний концерт.
19.22 19.52 Республиканские известия (выпуск на бур. и рус. языках).
17. ВТОРНИК
17.22 Республиканские известия (выпуск на рус. и бур. языках).
18.00 Обзор республиканских газет.
18.05 7.00 Информация, объявления.
18.22 "Дом, который построил...кто?".
18.45 19.00 "Туланта". Беседа с доктором филологических наук Д.В. Доржиевым.